

250

MATERYAŁY DO HISTORJI
SZKOŁY GŁÓWNEJ WARSZAWSKIEJ.

182109

LUDWIK SZPERL.

MATERIAŁY

DO HISTORII

SZKOŁY GŁÓWNEJ WARSZAWSKIEJ.

Rada Wydziału Matematyczno-Fizycznego. — Chemicy. —
Pracownia chemiczna.

Z zapomogi Kasy pomocy
dla osób pracujących na polu naukowym
im. D-ra Józefa Mianowskiego.

WARSZAWA.
DRUKARNIA I LITOGRAFIA JANA COTTY, KAPUCYŃSKA 7.
1913.

S-U

278530 BHP

W roku 1912 minęło pół wieku od czasu otwarcia Szkoły Głównej Warszawskiej. Po siedmiu latach działalności przemianowano ją na uniwersytet, rugując język polski wykładowy, a zastępując go rosyjskim. W ciągu krótkiego swego istnienia przeżyła ona wiele: nadzieję, ból, rozpacz i zniechęcenie, przeżyła wszystko, co znieść musiało w tym okresie czasu społeczeństwo, którego częstką sama przecież była. Raz po raz uderzały w nią ciosy silnemi wymierzone rękami, ustawicznie rwano przędzę dobrych, szlachetnych zamierzeń rektora i profesorów.

Takie właśnie warunki, towarzysząc pracy studentów i wykładowych, odbiły się na Szkole wyraźnie. Jej dorobek naukowy jest bardziej niż mierny: niema szeroko zakreślonych badań, doniosłych wynalazków, prac epokowych. Często daje się słyszeć, że przyczyną tego braku było ubóstwo środków materialnych i nieodpowiedni dobór sił nauczających. Jest to bez wątpienia prawda, lecz prawda niezupełna. Każdy nowopowstający uniwersytet przechodzi na początek okres swej organizacyi; po nim dopiero nastają lata spokojnej, a w wyniki owocnej pracy naukowej profesorów, pomału rozpalają się ogniska różnych dziedzin wiedzy, kształtują się i krzepną młode talenty. Szkoła Główna zakończyła swe krótkie życie w biegu okresu organizacyjnego nie mogła więc jeszcze promieniować nazewnątrz.

O ile zatem pod względem rozszerzania i pogłębiania nauki Szkoła Główna niewielkie położyła zasługi, to dydaktyczna jej działalność stała w większości wypadków na wysokości zadania. Uczelnia ta bowiem wydała ze swych murów szeregi ludzi, co umiętną na wielu polach pracą, hartem ducha i czynami obywatelskimi rzetelny krajowi przynieśli pożytek.

Dzieje Szkoły Głównej nie zostały dotychczas całkowicie opracowane; *Kraushar* najwcześniej, bo w roku 1883 dał nam szkic działalności wydziału prawa i administracji pod tytułem „Siedmiolecie Szkoły Głównej Warszawskiej“; następnie w latach 1900 i 1901 ukazały się dwa monumentalne tomy „Szkoły Głównej Warszawskiej“: pierwszy — rezultat pracy zbiorowej — opisujący wydział filologiczno-historyczny, drugi — zredagowany przez *Bartkiewicza* — zawierający historię wydziału lekarskiego.

Wydział matematyczno-fizyczny do tej pory nie doczekał się opracowania. Zadanie to z dnia na dzień staje się trudniejszym: coraz mniej na świecie tych, co na podstawie wspomnień osobistych nie jedną ważną w tej mierze kwestyę mogliby rozświetlić, wielu zyjącym pamięć mętnieje i słabnie, a stopy dokumentów, Aktów Szkoły Głównej, znajdujących się w archiwum uniwersytetu warszawskiego, są już obecnie niekompletne¹⁾ i dostęp do nich jest trudny.

Z Aktów Szkoły Głównej i jej „Wykazów“ zaczerpnąłem przeważną ilość wiadomości w niniejszych „Materiałach“ zawartą, a dotyczącą Rady wydziału matematyczno-fizycznego, chemików i pracowni chemicznej. Cytując wyżej dzieła o Szkole Głównej traktujące, daleki jestem od myśli stawiania skromnej swej pracy na jednakowym z nimi poziomie; garść podanych tu faktów, zapełniając w nieznaczonej zaledwie mierze lukę w materiałach dō historii Szkoły, stanowi tylko tło; miejscami nawet jest ono niepełne lub blade. W nadziei jednak, że „Materiały“ choć w małym stopniu ułatwią pracę przyszłemu dziejopisowi działalności wydziału matematyczno-fizycznego Szkoły Głównej, ogłaszam je drukiem.

Warszawa, w marcu 1913 r.

Ludwik Szperl.

¹⁾ zaginęły np. Akta № 118, Gabinetu i pracowni chemicznej.

RADA WYDZIAŁU MATEMATYCZNO-FIZYCZNEGO.

Immatrykulacja studentów, świeżo do życia powołanej Szkoły Głównej Warszawskiej, odbyła się w dwóch terminach: w sobotę dnia 22 i w poniedziałek 24 listopada 1862 r.¹⁾. Uroczyste otwarcie Uczelni miało miejsce nazajutrz, to jest 25 listopada.

Od tej to chwili poczęły oficjalnie funkcjonować pierwsze kursy na wydziałach: Matematyczno-Fizycznym, Historyko-Filologicznym, Prawa i Administracji; wydział Lekarski przemianowany z Cesarsko-Królewskiej Warszawskiej Medyko-Chirurgicznej Akademii, odrazu czynny był w całości, posiadając pięć kursów. Otwierając w początkach każdego następnego roku naukowego dalsze kursy, doszła Szkoła Główna pod tym względem dopiero w roku 1865/6 do całkowitego rozwoju. Stopniowo też wzrastał liczebnie, w początkach niezbyt znaczny, skład ciała nauczającego, powstały bądź to z osób świeżo do służby rządowej powołanych, bądź z wykładających w Akademii Medyko-Chirurgicznej lub innych uczelniach Królestwa.

Wydział Matematyczno-Fizyczny miał znacznie szerszy zakres nauk, niżby to można było z nazwy jego wywnioskować: oprócz bowiem nauk matematycznych i fizycznych, wykładano nauki chemiczne, przyrodnicze i inne. Ustawą (art. 231) objęty był wykład przedmiotów następujących:

- a) Czysta matematyka, obejmująca algebrę wyższą, geometryę analityczną, geometryę opisującą, rachunek różniczkowy i integralny, rachunek wariacji i skończonych różnic, teorię liczb i rachunek prawdopodobieństwa.
- b) Geometria praktyczna i geodezyja.
- c) Mechanika analityczna i praktyczna.
- d) Astronomia i mechanika niebieska.

¹⁾ Akta Szkoły Głównej Warsz. № 38 Korrespondencyi rozmaitej.

- e) Fizyka experimentalna, matematyczna i fizyka kuli ziemskiej.
- f) Chemia nieorganiczna, organiczna i analiza chemiczna.
- g) Mineralogia i geologia.
- h) Botanika z anatomią, fizyologią i geografją roślin.
- i) Zoologia i paleontologia.
- k) Anatomia i fizyologia ciała ludzkiego i porównawcza.
- l) Technologia.

Nauki powyższe, lub ich części specjalne wykładały w Szkole Głównej osoby następujące:

Frączkiewicz Augustyn, Dr. Fil., były prof. b. Cesarsko-Królewskiego Uniwersytetu Warsz., prof. Kursów dodatkowych, prof. zwyczajny, wykładał: algebrę wyższą w r. n. 1862/3, rachunki wyższe w latach 1863/4 — 1868/9.

Babczyński Tytus, Mag. Fizyki, były prof. matematyki i mechaniki w Szkole Sztuk Pięknych, prof. nadzwyczajny, wykładał: algebrę wyższą w latach 1862/3 — 1867/8; fizykę doświadczalną w roku 1863/4; fizykę matematyczną w l. 1865/6 — 1868/9; rachunek różniczkowy i całkowity w l. 1866/7 — 1868/9.

Pęczarski Nikodem, były nauczyciel gimnazjalny, p. o. profesora zwyczajnego, wykładał: geometryę analityczną w l. 1862/3 — 1868/9; geometryę wykreślną w l. 1863/4 — 1868/9; fizykę doświadczalną w l. 1863/4 — 1865/6; zastosowania geometryi wykreślonej w l. 1866/7 — 1868/9; w Seminarium pedagogicznem: prowadził ćwiczenia fizyczne w r. 1864/5 i w 2-em półroczu 1865/6, ćwiczenia z matematyki elementarnej w l. 1867/8 — 1868/9, wykładał matematykę elementarną w 1-em półroczu 1866/7 r. n.

Baranowski Jan, Mag. Fil. Uniw. Warsz., Dyrektor Obserwatorium Warsz. i były prof. Kursów dodatkowych, profesor zwyczajny, wykładał: kosmografię w l. 1862/3 — 1868/9; astronomię sferyczną w l. 1863/4 — 1868/9; astronomię teoretyczną w latach 1864/5 — 1868/9.

Prażmowski Adam, prof. Akademii Med.-Chir., adjunkt, wykładał fizykę doświadczalną w 1-em półroczu r. n. 1862/3.

Natanson Jakób, Mag. Nauk Chem., p. o. profesora zwyczajnego, wykładał: chemię ogólną w r. 1862/3; chemię organiczną i anali-

- tyczną w r. 1863/4; chemię rolniczą w 2-em półroczu r. n. 1865/6 kierował ćwiczeniami w 1-em półroczu r. 1864/5.
- Alexandrowicz Jerzy*, Mag. Farm., prof. Akademii Med.-Chir., p. o. profesora zwyczajnego, wykładał botanikę ogólną i specjalną w latach 1862/3 — 1868/9.
- Gorski Konstanty*, Mag. Fil., prof. Akademii Med.-Chir., p. o. profesora zwyczajnego, wykładał zoologię w r. 1862/3.
- Dybowski Benedykt*, Dr. Med., adjunkt, wykładał zoologię w r. 1863/4.
- Jurkiewicz Karol*, Kand. Fil., prof. Akademii Med.-Chir., p. o. profesora zwyczajnego, wykładał: mineralogię w l. 1863/4 — 1868/9; geologię w l. 1864/5 — 1868/9; geognozyę w l. 1865/6 — 1868/9.
- Brzostowski Michał*, Kand. Fil., prof. Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach, delegowany w ciągu letniego półrocza roku naukowego 1863/4 do wykładu wyższej matematyki, wykładał: rachunek różniczkowy i całkowity w l. 1864/5 — 1865/6.
- Wawnikiewicz Roman*, Dr. Fil., adjunkt chemii, wykładał: chemię analityczną w r. 1864/5, w 1-em półroczu r. 1865/6, w 2-em półroczu lat n. 1866/7 — 1867/8 i w r. 1868/9; chemię mineralną w 2-em półroczu 1865/6 r. i w l. 1866/7 — 1867/8; kierował ćwiczeniami: w 2-em półroczu 1865/6 i w l. 1866/7 — 1867/8.
- Dudrewicz Władysław*, Mag. Farm., prof. Instytutu Politechnicznego w Puławach, delegowany dwukrotnie do wykładu chemii, wykładał: chemię mineralną w 1-em półroczu r. n. 1864/5; chemię analityczną w 2-em półroczu r. n. 1865/6; teorię chemii w roku 1866/7; technologię w l. 1866/7 — 1867/8; chemię rolniczą w r. 1867/8; kierował ćwiczeniami w 2-em półroczu r. n. 1864/5.
- Bayer Julian*, tymczasowo wykładający, wykładał: rachunek prawdopodobieństwa w l. 1864/5 — 1867/8 (1-e półrocze); teorię liczb w l. 1865/6 — 1867/8 (1-e półrocze).
- Wrześniowski August*, Dr. Fil., profesor nadzwyczajny, wykładał: zoologię systematyczną i anatomię porównawczą w l. 1864/5 — 1868/9; historię naturalną wymoczków w 2-em półroczu roku 1865/6 i w r. 1867/8; historię naturalną zwierząt ssących kra-

- jowych w 1-em półroczu r. 1866/7; kierował pokazami w gabinecie zoologicznym i ćwiczeniami w pracowni anatomii porównawczej.
- Zajączkowski Władysław*, Dr. Fil., profesor nadzwyczajny, wykładał: geometryę analityczną w 2-em półroczu r. 1864/5 i w r. 1865/6; mechanikę analityczną od 2-go półrocza r. 1864/5 do r. 1868/9; rachunek całkowity w 1-em półroczu r. 1866/7; teorię równań różniczkowych w 2-em półroczu r. 1867/8 i w r. 1868/9.
- Lubiński Julian hr.*, Inżynier Technolog, były Inspektor działu naukowego Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach, p. o. profesora zwyczajnego, wykładał: technologię w latach 1865/6 i 1868/9.
- Langer Erazm*, Dr. Fil., profesor nadzwyczajny, wykładał: chemię organiczną w 2-em półroczu r. 1865/6, w 1-em półroczu r. 1866/7 i w r. 1867/8; chemię mineralną w r. 1868/9.
- Kopytowski Kazimierz*, Dr. Fil., Nauczyciel Instytutu Politechnicznego w Puławach, do tymczasowego wykładu delegowany, wykładał: mechanikę praktyczną w l. 1866/7 — 1868/9.
- Przystański Stanisław*, Kand. Fil., były prof. Akademii Med.-Chir., b. Dyrektor Instytutu w Marymoncie, b. Vice-Dyrektor Komisji Oświecenia Publicznego, profesor zwyczajny, wykładał: fizykę ogólną i działy jej specjalne w l. 1866/7 — 1868/9; kierował zajęciami praktycznymi.
- Kwietniewski Władysław*, Kand. Fil., docent, wykładał: hydrostatykę i hydrodynamikę w 2-em półroczu r. 1866/7, cynematykę w r. 1867/8; rachunek prawdopodobieństwa w 2-em półroczu r. 1867/8; teorię liczb w r. 1868/9.
- Strasburger Edward*, Dr. Fil., docent, wykładał: histologię w r. 1867/8, anatomię i fizyologię roślin w l. 1867/8 — 1868/9; kierował ćwiczeniami praktycznymi w anatomii i fizjologii roślin w 2-em półroczu r. 1867/8 i w r. 1868/9.
- Kowalczyk Jan*, Dr. Fil., docent, wykładał: astronomię praktyczną i geodezyę w 2-em półroczu r. 1867/8 i w r. 1868/9.
- Trejdosiewicz Jan*, Dr. Fil., prof. Instytutu Politechnicznego w Puławach, do wykładu delegowany, wykładał: geologię w 2-em półroczu r. 1867/8 i w r. 1868/9; kierował ćwiczeniami w petrografii w r. 1868/9.

Z zakładów pomocniczych Szkoły Głównej do wydziału Matematyczno-Fizycznego należały ¹⁾:

Obserwatorium astronomiczne, Dyrektorem którego był prof. *Jan Baranowski*, Adjunktem starszym od 2-go półrocza 1864/5 r. *Jan Kowalczyk*, Adjunktem młodszym, *Bronisław Muklanowicz* do 2-go półrocza 1866/7 r., a następnie *Karol Dejke*.

¹⁾ Wydział Oświecenia № 243 w Warszawie,
№ ⁹⁴⁰⁵/₁₅₆₄₁ 62 r. dnia 8/20 Marca 1863 r.

Kommissya Rządowa

Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

Do

J. W. Rektora Szkoły Głównej w Warszawie.

Skutkiem zwinienia z dniem 1-ym Lipca r. z. posady Dyrektora Gabinetów Naukowych, Kommissya Rządowa reskryptem z dnia 2/14 Lipca t. r. za № 6464/10836 wezwała P-a Felixa Pawła na Jaroczynie Jarockiego, obowiązki Dyrektora Gabinetów pełniącego o zdanie protokółarnie zostającej pod Jego nadzorem własności rządowej, do odbioru której upoważnieni zostali P. P. Alexandrowicz i Gorski obecnie Professorowie Szkoły Głównej, oraz Pęczarski Adjunkt tejże Szkoły, tudzież Kustosze Gabinetów Taczanowski i Wałecki, a to przy atentowaniu delegowanego, p. o. Naczelnika Sekcyi Administracyjno-Rachunkowej Wydziału Oświecenia w Kommissyi Rządowej.

Po skutecznym protokółarnym odbiorze gabinetów zoologicznego, mineralogicznego i fizycznego, oraz sformowaniu wykazów dających obraz obecnego stanu każdego z pomienionych gabinetów, powyżej delegowani oddali je pod nadzór, a mianowicie:

- 1° Gabinet zoologiczny P-u Taczanowskiemu, Kustoszowi tegoż gabinetu.
- 2° Gabinet mineralogiczny P-u Wałeckiemu, Kustoszowi tegoż gabinetu.
- 3° Gabinet fizyczny P-u Pęczarskiemu, Adjunktowi Szkoły Głównej.

Ponieważ w myśl art. 371 Ustawy o wychowaniu publicznem, pomienione gabinety przechodzą pod zawiadywanie Szkoły Głównej, Kommissya Rządowa przeto komunikując załącznie W-u Panu:

- 1° Protokół zdawczy gabinetu zoologicznego wraz z wykazem przedmiotów w nim znajdujących się na 10 arkuszach spisanych, oraz dwa wykazy akt i katalogów, niemniej rapport P-a Taczanowskiego i zapiskę P-a Jarockiego obejmujące wyszczególnienie przedmiotów po za obrębem gabinetu, na składach znajdujących się.

Ogród botaniczny; Dyrektor prof. *Jerzy Alexandrowicz*; trzech starszych ogrodników: I *Cybulski Hipolit*, II *Sparmann Edward*, III *Krumbeck Albert*. Od 2-go półrocza r. 1865/6 istniał gabinet botaniczny pod zawiadywaniem tegoż profesora.

Gabinet i pracownia anatomii porównawczej pod zarządem najprzód prosektora, a następnie wykładającego *Augusta Wrześniowskiego*; od 2-go półrocza 1865/6 prosektorem był *Dr. Jan Sznabl*.

- 2° Protokół zdawczy gabinetu mineralogicznego wraz z wykazem przedmiotów w nim znalezionych na 3-ech arkuszach spisany.
- 3° Protokół zdawczy gabinetu fizycznego z dwoma wykazami przedmiotów w nim znajdujących się.
- 4° Rapport Dyrektora Gimnazjum Realnego w Warszawie z dnia 18/30 Sierpnia r. z. za № 655 wraz z wykazem przedmiotów chemicznych nieobjętych inwentarzem Gimnazjum Realnego, a pochodzić mających z gabinetów po b. Alexandryjskim Uniwersytecie oddanych do zachowania P-u Pęczarskiemu, —

— ma zaszczyt wezwać Go, abyś rzeczony gabinety w myśl art. 372 wymienionej Ustawy z pod tymczasowego nadzoru, podług rzeczonych wykazów komu należy odebrać i pod zawiadywanie właściwych Professorów oddać polecił.

Po nastąpionym odbiorze zarządzić JW-y Pan raczysz sformowanie na zasadzie komunikujących się wykazów, dokładnych katalogów i spisów z oznaczeniem wartości szczegółowych przedmiotów i okazów, na podstawie których sformowane być winny Inwentarze według wzorów przez Najwyższą Izbę Obrachunkową przepisanych.

Obok tego Kommissya Rządowa komunikując JW. Panu, przedstawiony przez P-a Jarockiego przy raporcie z dnia 25 kwietnia/7 maja r. z. № 3048, spis okazów wydanych do czasowego użytku dla b. Akademii Medyko-Chirurgicznej z gabinetu zoologicznego i po upływie dwóch lat w stanie zamolonym, do użytku niezdatnym zwróconych, zezwala niniejszem na wykreślenie rzeczonych okazów ze spisów.

Wreszcie Kommissya Rządowa uprasza JW. Pana o wydanie zarządzenia, aby przy porządkowaniu gabinetów formowane były oddzielne spisy okazów dla Muzeów, Gimnazyów lub Szkół Prywatnych. Spisy takie, po ich ułożeniu, raczysz, JW. Pan przedstawić Kommissyi Rządowej.

Dyrektor Główny Prezydujący: *K. Krzywicki*.

Dyrektor Wydziału
Vice-Dyrektor:
Przystański.

Dyrektor Kancelaryi
Referendarz Stanu:
(nieczyt.).

Pracownia chemiczna, którą zawiadywali kolejno: *Jakób Natanson*, *Roman Wawnikiewicz* i *Erazm Langer*, a preparatorami byli tenże *Langer*, a następnie *Napoleon Milicer*.

Gabinet zoologiczny z kustoszem *Władysławem Taczanowskim*.

Gabinet fizyczny pod zarządem *Nikodema Pęczarskiego*, następnie *Stanisława Przysłańskiego*; z pomocą (od 2-go półroczia r. 1864/5) preparatora *Karola Berendta*, później w ostatnim roku *Eugeniusza Dziewulskiego*.

Gabinet mineralogiczny pod zawiadywaniem prof. *Karola Jurkiewicza* i kustosza *Antoniego Waleckiego*.

Wydział Matematyczno-Fizyczny został zainstalowany jednocześnie z Wydziałem Prawa i Administracji.

PROTOKÓŁ INSTALACYJNY

Wydziału Matematyczno-Fizycznego, oraz Prawa i Administracji.

Działo się w Warszawie w Biórze Komisji Rządowej Oświecenia Publicznego dnia 10/22 Września 1862 r.

W dniu dzisiejszym na instalację Wydziałów matematyczno-fizycznego oraz Prawa i Administracji Szkoły Głównej, przed p. o. Dyrektora Głównego Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oznaczonym, stawili się pod przewodnictwem właściwych Dziekanów, zanominowani do tychże Wydziałów Professorowie i Adjunkci, a w szczególności:

do Wydziału matematyczno-fizycznego pod przewodnictwem Dziekana Wydziału D-ra filozofii *Augustyna Frączkiewicza*:

Natanson Jakób, Magister nauk przyrodzonych p. o. Profesora zwyczajnego chemii.

Alexandrowicz Jerzy, Magister farmacji p. o. Professora zwyczajnego Botaniki.

Babczyński Tytus, Magister Fizyki p. o. Professora nadzwyczajnego matematyki i fizyki matematycznej.

Prażmowski Adam, wykładający Fizykę doświadczalną i geodezyą wyższą w charakterze Adjunkta.

Pęczarski Nikodem, Kandydat filozofii, wykładający geometryą analityczną i wykreślną w charakterze Adjunkta, i

Jurkiewicz Karol, Kandydat filozofii, wykładający mineralogią i geologią w charakterze Adjunkta.

do **Wydziału prawa i administracyi**, pod przewodnictwem Dziekana Wydziału Rzeczywistego Rady Stanu *Jana Kantego Wołowskiego*.

Rzeczywisty Radca Stanu *Dutkiewicz Walenty*, Magister ob. prawa, Profesor zwyczajny obowiązującego prawa cywilnego i dawnego prawa polskiego.

Holewiński Władysław, Magister prawa, p. o. Professora zwyczajnego prawa cywilnego i handlowego.

Dr. Kasznica Józef, p. o. Professora zwyczajnego encyklopedyi prawa, prawa natury i kościelnego.

Dr. Białecki Antoni, p. o. Professora zwyczajnego nauk administracyjnych i prawa międzynarodowego.

Dr. Popiel Paweł, Professor nadzwyczajny prawa Rzymskiego i jego historyi, — i

Dr. Maciejowski Franciszek, wykładający prawo kryminalne i rzymskie w charakterze Adjunkta.

Powitawszy tak zebranych Członków Wydziałów matematyczno-fizycznego oraz prawa i administracyi Szkoły Głównej, p. o. Dyrektora Głównego właściwe nominacje im wręczył, poczem oświadczył, że w przywiedzeniu do skutku rozporządzeń art. 220, 224, 232, 234 Ustawy o wychowaniu publicznem powyższe Wydziały z dniem dzisiejszym otwiera.

Wskazując następnie, jakimi przedwstępniemi pracami Wydziały zająć się mają, rozporządził, aby cokolwiek organizacyi Szkoły Głównej i jej potrzeb dotyczy, do przedyskutowania w właściwym Wydziale Szkoły Głównej było odesłane i z wnioskiem respective Wydziału, Kommissyi przedstawione.

W dalszym ciągu odebrał od Professorów: Natansona, Babczyńskiego, Kasznicy, Białeckiego i Popiela prawem przepi-

sana przysięgę, z których trzej ostatni oświadczyli, że będąc za oddzielnem upoważnieniem Rady Administracyjnej w myśl art. 3 Ustawy o służbie Cywilnej, jako poddani zagraniczni do służby przyjęci, zastrzegają sobie zatem, że wykonana przez nich przysięga w niczem nie zmienia ich charakteru, jako poddanych Cesarza I-mci Austryackiego.

W końcu p. o. Dyrektora Głównego zawiązał cały skład Professorski zainstalowanych Wydziałów, iżby się pod przewodnictwem właściwych Dziekanów czynnościami Wydziałów niezwłocznie zajął.

Na tem protokół ukończono.

Wołowski.

Babczyński.

Dutkiewicz.

Alexandrowicz.

Holewiński.

Pęczarski.

Kasznica.

Natanson.

Maciejowski.

Prażmowski.

Frączkiewicz.

Stosownie do ustawy (art. 258) Rady Wydziałowe Szkoły Głównej składały się ze wszystkich profesorów zwyczajnych, nadzwyczajnych i adjunktów pod przewodnictwem Dziekana. W razie potrzeby na posiedzenia wydziałów mogli być powoływani docenci z głosem doradczym.

Wydział Matematyczno-Fizyczny miał w ciągu swego istnienia trzech Dziekanów. W pierwszym dwuleciu pełnił ten urząd z mianowania *Augustyn Frączkiewicz*; przez cztery lata następne — dwukrotnie przez Radę pod przewodnictwem Rektora obierany, *Jan Baranowski*; ostatnim Dziekanem również z wyboru był od roku 1866/7 do końca istnienia Szkoły Głównej *Stanisław Przystański*.

Dnia 27 Września 1862 r. zwołał Dziekan Wydziału Matematyczno-Fizycznego pierwsze posiedzenie Rady, na którym powołał na sekretarza wydziału *Nikodema Pęczarskiego*. Piastował on ten pracowity urząd z dużym dla wydziału pożytkiem przez lat sześć i w końcu oddał go w ręce *Augusta Wrześniowskiego*. Również na posiedzeniach wydziału odbywały się wybory dwóch przedstawicieli do

Rady Ogólnej: jednym z nich przez całe lat siedem był *Alexandrowicz*, miejsce drugiego kolejno zajmowali: *Natanson*, *hr. Łubiński*, *Przystański*, *Babczyński*, *Jurkiewicz*.

Jedną z najpierwszych i największych trosk Rady było opracowanie podziału wykładanych przedmiotów na grupy, aby umożliwić studentom specjalizację wiedzy. Wydział, o ile z protokołów jego posiedzeń sądzić można, wszelkimi siłami starał się podział ten z najlepszą korzyścią słuchaczy uskutecznić. Sprawa ta wypłynęła już odrazu w październiku 1862 r. Po debatach, wzięto za wzór rozdział na specjalności przyjęty w uniwersytecie Dorpackim. Na zasadzie przeto tego postanowienia Rady, Wydział Matematyczno-Fizyczny dzielić się miał na sześć specjalności, a mianowicie:

1) Matematyków i Astronomów,	4) Mineralogów,
2) Fizyków,	5) Botaników,
3) Chemików,	6) Zoologów.

Stosownie do tego podziału plan nauk na rok pierwszy miał być następujący:

Sekcja matematyków.

1 półrocze.	2 półrocze.
Logika i psychologia . . . 2 godz.	Logika i psychologia . . . 2 godz.
Algebra wyższa . . . 4 „	Algebra wyższa . . . 4 „
Geometria analityczna. 3 „	Geometria analityczna. 3 „
Geometria wykreślna . 3 „	Geometria wykreślna . 3 „
Kosmografia 2 „	Kosmografia 2 „
Fizyka ogólna 4 „	Fizyka ogólna 4 „
Chemia nieorganiczna. 4 „	
22 godz.	18 godz.

Sekcja fizyczna.

Logika i psychologia . 2 godz.	Logika i psychologia . 2 godz.
	Fizyka ogólna 4 „
Algebra wyższa . . . 4 „	Algebra wyższa . . . 4 „
Geometria analityczna. 3 „	Geometria analityczna. 3 „
Chemia ogólna 4 „	Chemia ogólna 4 „
Kosmografia 2 „	Kosmografia 2 „
Botanika ogólna . . . 3 „	
22 godz.	19 godz.

Sekcja chemiczna.

1 półrocze.		2 półrocze.	
Logika i psychologia . . .	2 godz.	Logika i psychologia . . .	2 godz.
Chemia ogólna . . .	4 "	Chemia ogólna . . .	4 "
Fizyka ogólna . . .	4 "	Fizyka ogólna . . .	4 "
Botanika ogólna . . .	3 "	Botanika ogólna . . .	3 "
Algebra wyższa . . .	4 "	Algebra wyższa . . .	4 "
Kosmografia . . .	2 "	Kosmografia . . .	2 "
	<hr/>		<hr/>
	22 godz.		22 godz.

Sekcja mineralogów.

Logika i psychologia . . .	2 godz.	Logika i psychologia . . .	2 godz.
Anatomia człowieka . . .	6 "	Anatomia człowieka . . .	6 "
Fizyka ogólna . . .	4 "	Fizyka ogólna . . .	4 "
Chemia ogólna . . .	4 "	Chemia ogólna . . .	4 "
Zoologia ogólna . . .	3 "	Zoologia ogólna . . .	3 "
Botanika ogólna . . .	3 "	Botanika ogólna . . .	3 "
Kosmografia . . .	2 "	Kosmografia . . .	2 "
	<hr/>		<hr/>
	24 godz.		24 godz.

Sekcja botaniczna.

Logika i psychologia . . .	2 godz.	Logika i psychologia . . .	2 godz.
Botanika ogólna . . .	3 "	Botanika szczególna . . .	3 "
Zoologia ogólna . . .	3 "	Zoologia ogólna . . .	3 "
Anatomia człowieka . . .	6 "	Anatomia człowieka . . .	6 "
Fizyka ogólna . . .	4 "	Fizyka ogólna . . .	4 "
Chemia ogólna . . .	4 "	Chemia ogólna . . .	4 "
Kosmografia . . .	2 "	Kosmografia . . .	2 "
	<hr/>		<hr/>
	24 godz.		24 godz.

Sekcja zoologiczna.

Logika i psychologia . . .	2 godz.	Logika i psychologia . . .	2 godz.
Zoologia ogólna . . .	3 "	Zoologia ogólna . . .	3 "
Anatomia człowieka . . .	6 "	Anatomia człowieka . . .	6 "
Botanika ogólna . . .	3 "	Botanika ogólna . . .	3 "
Kosmografia . . .	2 "	Kosmografia . . .	2 "
Fizyka ogólna . . .	4 "	Fizyka ogólna . . .	4 "
Chemia ogólna . . .	4 "	Chemia ogólna . . .	4 "
	<hr/>		<hr/>
	24 godz.		24 godz.

Podział ten na sześć sekcji do skutku nie doszedł; już na następnym posiedzeniu dnia 19 listopada 1862 r. „Rada Wydziału zdecydowała, aby w pierwszym roku studenci Wydziału Matematyczno-Fizycznego rozdzielili się tylko na 3 specjalności pod względem słuchania przedmiotów“. Redukcyi dokonano, łącząc po dwie pokrewne specjalności w jedną. W ten sposób utworzono sekcye:

- 1) Matematyków i astronomów,
- 2) Chemików i mineralogów,
- 3) Zoologów i botaników.

Po roku próby Rada wydziału, na wniosek profesora *Natansona*, oświadczyła się za utrzymaniem nadal tegoż podziału, z warunkiem, „aby studenci poświęcający się chemii i mineralogii, jak również studenci poświęcający się historii naturalnej słuchali całkowitego kursu wykładu nauk przyrodzonych bez różnicy oddziały, na który uczęszczają“. ¹⁾ Projekt i jego motywy, opracowane przez *Natansona*, niedługo potem przesłano Radzie Ogólnej do zatwierdzenia. Podział przedmiotów był następujący: ²⁾

a) Oddział nauk matematyczno-fizycznych:

Kurs I: Algebra wyższa, geometrya analityczna, geometrya wykreślna, kosmografia, fizyka eksperymentalna, chemia ogólna, logika i psychologia.

Kurs II: Rachunek różniczkowy, integralny i waryacyjny, teoria liczb, astronomia sferyczna, optyka jako dalszy ciąg fizyki eksperymentalnej, chemia analityczna, mineralogia.

Kurs III: Mechanika analityczna i praktyczna, geodezya i miernictwo, astronomia teoretyczna, geografia fizyczna i meteorologia, fizyka matematyczna.

Kurs IV: Mechanika analityczna i praktyczna, mechanika niebieska, fizyka matematyczna, praktyczne zajęcia w gabinecie fizycznym i obserwatorium astronomicznem.

b) Oddział chemików i mineralogów:

Kurs I: Chemia ogólna, mineralna i organiczna, fizyka ogólna, algebra wyższa, geometrya analityczna, kosmografia, logika i psychologia.

¹⁾ Protokół Rady Wydz. Mat.-Fiz., posiedz. dnia 17 paźdz. 1863 r.

²⁾ Akta Sz. Gł. № 70, Raportów i sprawozdań rocznych.

- Kurs II: Chemia analityczna jakościowa i ilościowa, mineralogia, anatomia człowieka, botanika, rachunek różniczkowy i integralny.
- Kurs III: Chemia rolnicza, chemia farmaceutyczna, zoologia, fizyologia człowieka, technologia, ćwiczenia w laboratorium.
- Kurs IV: Chemia fizyologiczna i patologiczna, chemia sądowa, geologia i geognozyza, geografia fizyczna i meteorologia, farmakognozyza, historia chemii, ćwiczenia w pracowni chemicznej.
- c) Oddział naturalistów:
- Kurs I: Botanika — organografia i botanika lekarska, zoologia ogólna, fizyka ogólna, kosmografia, logika i psychologia.
- Kurs II: Chemia ogólna, anatomia i fizyologia roślin z ćwiczeniami praktycznymi, mineralogia ogólna, anatomia człowieka, specjalne części zoologii.
- Kurs III: Anatomia porównawcza, fizyologia człowieka, specjalne części zoologii z ćwiczeniami praktycznymi, specjalne części botaniki systematycznej z ćwiczeniami praktycznymi, geologia (petrografia), mineralogia.
- Kurs IV: Historia rozwoju zwierząt, paleontologia zwierząt, specjalne części botaniki systematycznej, paleontologia roślin, historia i literatura mineralogii i geologii, historia i literatura botaniki, historia i literatura zoologii.

Projekt podziału na 3 sekcje w teorii dobry i pożyteczny, spotykał w praktyce przeszkody ciężkie i prawie nieprzewyciężone. Stan finansowy Szkoły Głównej był bardziej niż mierny, a brak specjalistów w wielu gałęziach wiedzy, których należało powołać w charakterze wykładowców, był nader dotkliwy.¹⁾ Przenoszono więc oddzielne przedmioty z bliższych półroczy na dalsze; przerabiano i modyfikowano plan zasadniczy, aż stało się jasnym, że praktyczniej będzie zastąpić dawny podział nowym, uznającym na wydziale Matematyczno-Fizycznym tylko dwie sekcje: matematyczną i przyrodniczą. Rada Wydziału

¹⁾ W roku 1864 nie było prelegentów do wykładu: teorii liczb, mechaniki analitycznej i praktycznej, geodezyi i miernictwa, chemii rolniczej, technologii, chemii fizyologicznej i patologicznej.

uskuteczniła tę zmianę w roku naukowym 1866/7, zobowiązując jednocześnie studentów matematyków do słuchania kursów: zoologii ogólnej, botaniki ogólnej, mineralogii ogólnej i chemii nieorganicznej, studentów zaś przyrodników — do słuchania: geometrii analitycznej i rachunku różniczkowego i całkowego. Program ten po zatwierdzeniu przez Radę Ogólną, został w wykonanie wprowadzony.¹⁾

Zanim jednak jeszcze ostatecznie podzielono Wydział na dwie specjalności, przypadł czas pierwszych egzaminów. Studenci zdawali egzamina dwa razy: tak zwane środkowe po ukończeniu drugiego kursu, i ostateczne.

Pod koniec (28 maja) tedy roku naukowego 1863/4 wypłynęła na Radzie Wydziału kwestya, z których przedmiotów mają być słuchani studenci na egzaminach środkowych, a które odłożone być mają do egzaminów ostatecznych.

Postanowiono wówczas, aby na oddziale matematycznym egzaminować z 1) algebry wyższej, 2) geometrii analitycznej, 3) geometrii wykreślnej, 4) rachunku różniczkowego i całkowego, 5) kosmografii, 6) wstępnych wiadomości do astronomii sferycznej, to jest trygonometrii kulistej, 7) mineralogii, 8) chemii nieorganicznej; teorię liczb i fizykę odłożono do egzaminu końcowego, z chemii zaś organicznej i analitycznej, jak również z logiki i psychologii uznano za dostateczne tylko złożenie świadectwa ucześniecia.

Chemików i mineralogów egzaminować z 1) chemii nieorganicznej, 2) fizyki, z części wykładanych, to jest ciepła, elektryczności i optyki, 3) botaniki całego kursu, 4) zoologii całego kursu, 5) mineralogii, 6) kosmografii; odłożono do egzaminu końcowego: chemię organiczną i analityczną i fizykę, części nie wyłożone; z logiki i psychologii, rachunku wyższego i anatomii człowieka polecono złożyć świadectwa ucześniecia.

¹⁾ Od drugiego półrocza 1867/8 r., wprowadzone zostały osobne wykłady języka rosyjskiego i historii Rosyi (ten ostatni na skutek reskryptu kuratora z dnia 4 listopada 1867 r.), których słuchać obowiązani byli i studenci wydziału matematyczno-fizycznego. Kurs historii był ogólny, przedstawiający treściwie obraz wypadków w związku systematycznym; ciągnął się przez rok w dwóch godzinach tygodniowo. (Wykaz Sz. Gł. № 9, str. 23—24) Obydwóch przedmiotów wysłuchać należało w ciągu dwóch pierwszych lat pobytu w Szkole Głównej. (Wykaz Sz. Gł. № 10, str. 63).

Sekcyi nauk przyrodniczych do egzaminu wyznaczono: 1) chemię mineralną i organiczną, 2) fizykę (części wyłożone), 3) botanikę (organografię i taksonomię), 4) zoologię (systematykę), 5) mineralogię całą, 6) anatomię człowieka, 7) kosmografię; anatomię i fizyologię roślin i anatomię porównawczą przeniesiono do terminu egzaminów końcowych; pozwolono złożyć świadectwa uczęszczania z logiki i psychologii i chemii analitycznej.

Na egzaminach środkowych stawiano młodzieży duże wymagania, toteż i procent odpadających był bardzo znaczny:¹⁾

	przystąpiło do egzaminów środkowych:	przyjęto na kurs III jako dostatecznie usposobionych:
W r. n. 1863/4	92 studentów	15 studentów
" 1864/5	40 "	20 "
" 1865/6	82 "	48 "
" 1866/7	96 "	46 "
" 1867/8	105 "	49 "

Przebieg egzaminów ostatecznych był dla studentów przeważnie pomyślniejszy:²⁾

W r. n. 1865/6	do egz. ost.	przystąpiło	14 studentów;	zdało	— 14
" 1866/7	" "	" "	" "	23 "	" — 22
" 1867/8	" "	" "	" "	47 "	" — 19

Po ukończeniu egzaminów ostatecznych i przedstawieniu zadowolających rozpraw Rada Wydziału przyznawała byłym studentom Szkoły stopnie Magistrów bądź to nauk matematycznych, bądź to nauk przyrodzonych, stosownie do specjalności. Świeży magister otrzymywał w obecności rektora i dziekana dyplom i wpisywał swe nazwisko do Albumu Magistrów Szkoły Głównej.

Stopień magistra na zasadzie postanowień Rady wydziału matematyczno-fizycznego otrzymali w latach 1866 — 1869 następujący wychowawcy Szkoły:³⁾

¹⁾ Wykazy Sz. Gł.

²⁾ Wykazy Sz. Gł.

³⁾ Akta Sz. Gł. № 76, Stopni naukowych, przyznanych przez Wydz. Mat.-Fiz.

Liczba porządkowa	NAZWISKO i IMIĘ	Data otrzymania stopnia	Mag. N. Mat.	TYTUŁ ROZPRAWY
			Mag. N. Przyr.	
1	Deike Karol	13/XII 66 r.	Mag. N. Mat.	
2	Czajewicz Aleksander	" "	" " "	
3	Hertz Karol (Kopel)	" "	" " "	
4	Kramsztyk Stanisław	" "	" " "	
5	Jabłonowski Mikołaj	11/II 67 r.	" " "	
6	Kowalski Antoni	" "	" " "	
7	Sulimierski Filip	6/III "	" " "	
8	Stacewicz Tomasz	" "	Mag. N. Przyr.	
9	Wakulski Aleksander	" "	" " "	
10	Balukiewicz Henryk	31/III "	Mag. N. Mat.	
11	Dunin Henryk	" "	" " "	
12	Dziewulski Eugeniusz	14/V "	" " "	O diamagnetyzmie.
13	Otlewski Aleksander	23/IX "	Mag. N. Przyr.	O teoriach powstania skorupy ziemskiej.
14	Ślósarski Antoni	5/XII "	" " "	O budowie płuc u zwierząt kręgowych.
15	Stradomski Wawrzyniec	16/XII "	Mag. N. Mat.	Teoria magnetyzmu ziemskiego.
16	Rumbowicz Henryk	16/XII "	Mag. N. Mat.	O konchoidzie.
17	Piwnicki Piotr	21/I 68 r.	Mag. N. Przyr.	Charaktery i wpływy indywidualnej natury pierwiastków na związki chemiczne.
18	Zatorski Bohdan	" "	" " "	O atomowości czyli chemicznej działalności pierwiastków.
19	Chmielewski Gracjan	" "	" " "	Monografia wierzb, mianowicie krajowych.
20	Skiba Edward	" "	Mag. N. Mat.	Teoria zjawisk włoskowości.
21	Bertet Józef	17/III "	Mag. N. Przyr.	O zależności między wagą atomową i cząsteczkową a ciężarem właściwym ciał w stanie gazu lub pary.
22	Przedrzyński Benedykt	" "	" " "	O chemicznym działaniu światła.
23	Kurtowski Izidor	" "	Mag. N. Mat.	Monografia cykloidy.
24	Kondratowicz Hieronim	15/V "	Mag. N. Przyr.	O barwnikach anilinowych.
25	Wojciechowski Zygmunt	" "	Mag. N. Mat.	Kilka twierdzeń o zbieżności szeregów.
26	Gosiewski Władysław	" "	" " "	Analityczny sposób oznaczenia współczynników sprężystości w ciałach krystalicznych.

Liczba porządkowa	NAZWISKO i IMIĘ	Data otrzymania stopnia	Mag. N. Mat. Mag. N. Przyr.	TYTUŁ ROZPRAWY
27	Białobłocki Jan	13/VI 68 r.	Mag. N. Przyr.	○ sposobach jakich natura używała do przechowania form i szczątków istot, które poprzedziły dzisiejszą faunę i florę.
28	Słowikowski Józef	7/VII "	Mag. N. Mat.	Metoda Olbersa mająca na celu oznaczenie drogi komety na czym polega?
29	Majewski Jan	" "	" " "	○ metodzie najmniejszych kwadratów.
30	Milicer Napoleon	" "	Mag. N. Przyr.	○ ogólnych metodach syntezy w chemii organicznej.
31	Domański Emiljan	" "	" " "	○ acetylenie i jego połączeniach.
32	Krysiński Stanisław	24/XI "	Mag. N. Mat.	
33	Maleszewski Bolesław	" " "	" " "	
34	Choraży Bolesław	17/XII "	" " "	
35	Wizbek Henryk	" " "	Mag. N. Przyr.	
36	Sędzikowski Romuald	5/II 69 r.	Mag. N. Mat.	
37	Weinberg Aleksander	" " "	Mag. N. Przyr.	
38	Chełmiński Ludwik	18/III "	Mag. N. Mat.	
39	Ancypa Józef	" " "	" " "	
40	Dobroski Maksymilian	" "	Mag. N. Przyr.	Opis własnych doświadczeń nad własnością absorbcyjną ziemi ornej. (Część o absorbcyi kwasu fosforowego).
41	Trąbczyński Adam	7/V "	" " "	
42	Leski Józef	" " "	" " "	
43	Michalczewski Karol	" " "	" " "	
44	Wójcicki Józef	" " "	" " "	
45	Lissner Erazm	" " "	" " "	
46	Godlewski Emil	" " "	" " "	Opis własnych doświadczeń nad własnością absorbcyjną ziemi ornej. (Część o absorbcyi alkaliów).
47	Jakubowski Kazimierz	" " "	Mag. N. Mat.	
48	Fuchs Alfred	30/VI "	Mag. N. Przyr.	
49	Lubiński Zygmunt	" " "	" " "	
50	Kozietulski Zdzisław	" " "	" " "	
51	Wojno Ludwik	" " "	Mag. N. Mat.	
52	Chmielewski Aleksander	" " "	" " "	
53	Dudziński Ludwik	" " "	" " "	
54	Czajkowski Karol	" " "	" " "	
55	Zamojski Józef	" " "	" " "	

Liczba porządkowa	NAZWISKO i IMIĘ	Data otrzymania stopnia	Mag. N. Mat.	TYTUŁ ROZPRAWY
			Mag. N. Przym.	
56	Fulde August	30/VI 69 r.	Mag. N. Mat.	
57	Biesiadowski Aleksander	" "	" " "	
58	Niedzwiecki Kazimierz	" "	" " "	
59	Laszuk Teodor	" "	" " "	
60	Kotkowski Marceli	" "	" " "	
61	Sawicki Wojciech	5/VII	" " "	
62	Sobolewski Władysław	" "	" " "	
63	Dąbrowski Mieczysław	" "	Mag. N. Przym.	
64	Kuźnicki Franciszek	" "	" " "	
65	Stankiewicz Ludwik	" "	" " "	
66	Holewiński Wacław	" "	" " "	

Po roku 1869 jeszcze pewna liczba byłych studentów byłej Szkoły Głównej otrzymała stopnie magistrów.

Rada wydziału, z mocy art. 278 i 293 Ustawy o Wychowaniu Publicznem z r. 1862, przyznała, na zasadzie rozpraw drukowanych i ich obrony „z powodzeniem“ na publicznem posiedzeniu Wydziału, stopień Doktora Filozofii Szkoły Głównej adiunktom: *Wrześniowskiemu Augustowi*, Kand. Fil., i *Zajączkowskiemu Władysławowi*, D-rowi Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pierwszemu w dniu 23 maja 1867 r. na podstawie pracy „Przyczynek do historyi naturalnej wycmoków“. Drugiemu w dniu 15 lipca tegoż roku na podstawie rozprawy: „Teorya równań różniczkowych o cząstkowych pochodnych rzędu I-go“. ¹⁾

Wydział matematyczno-fizyczny przedstawił Radzie Ogólnej do przyznania tytułu docenta kilka osób, ubiegających się o prawo nauczania w Szkole Głównej. Kandydat składał rozprawę pro venia legendi i obroniwszy ją na posiedzeniu Wydziału, otrzymywał od Rady Ogólnej przyznanie godności docenta, poczem zostawał przedstawiony Władzy wyższej do zatwierdzenia. Tą drogą tytuły docenta otrzymali: *Kwietniewski Władysław*, Kand. Fil., po obronie w dniu 1 lipca 1866 r. rozprawy „Twierdzenia Hamiltona o równaniach różniczkowych ruchu“ ²⁾, *Szymański Karol*, Dr. Fil. Uniwersytetu Heidelberskiego, po obronie

¹⁾ Wykaz Sz. Gł. № 8 str. 53.

²⁾ Wykaz Sz. Gł. № 6 str. 54.

dnia 22 grudnia 1866 r. rozprawy „O trachitach i bazaltach“, *Strasburger Edward*, Dr. Fil. Uniwersytetu Jenajskiego, po obronie w dniu 23 lutego 1867 r. rozprawy „O rozwoju szparek w naskórku roślinnym“¹⁾ i *Kowalczyk Jan*, Dr. Fil. Uniwersytetu Jagiellońskiego, po obronie dnia 26 października 1867 r. rozprawy pod tytułem „Sposób oznaczenia bezwzględnych przeszkód ruchu małych planet.“²⁾

Oprócz tych spotykamy jeszcze kilka wzmianek co do starań o prawo wykładania: *Matuszewski* (1865 r.) złożył podanie i rozprawę pro venia legendi, chcąc uzyskać docenturę z chemii technicznej; przedstawiono też rozprawę z chemii mineralnej (1866 r.), a o docenturę z chemii rolniczej prosił *Rogójski* (1867 r.).

W celu zachęty wychowañców Szkoły do poważnych studyów naukowych więcej samodzielnych, Rada wydziału, korzystając z przyśługującego jej prawa (art. 328 i nast. Ust. o Wych. Publ. 1862 r.) wyznaczała tematy na rozprawy o medal złoty. W roku naukowym 1865/6 ogłoszono temat z dziedziny matematyki: „Wykład praw ściągających się do liczby odmiennych wartości, jakie funkcya w ogóle, a w szczególności funkcya wymierna i całkowita może przybierać w skutku przestawień zmiennych do niej wchodzących“. Opracował go między innymi student *Władysław Gosiewski*, a Rada wydziałowa, roztrząsając rozprawy ubiegających się o nagrodę medalową, uznała napisaną przez niego za godną wynagrodzenia złotym medalem. W następnym roku temat był z zakresu chemii organicznej: „Podać przegląd różnych pojęć o naturze białka i oznaczyć jego równoważnik“. Gdy po roku nikt rozprawy nie złożył, Wydział obrał go ponownie, oznaczając termin składania prac na dzień 15 kwietnia 1868 r. Przedstawiono w terminie jedną tylko pracę; Rada nagrodziła jej autora medalem złotym, a był to student czwartego kursu *Alfred Fuchs*.

Oprócz tematów na rozprawy medalowe ogłosił Wydział w roku 1864 (posiedzenie dnia 14 sierpnia³⁾) temat do nagrody z funduszu przeznaczonego przez ks. rektora *Jakubowskiego*, mianowicie: „Zbadać skład chemiczny wody studziennej miasta Warszawy. Wnioski, jakie się pod względem higienicznym z tego powodu nastęrczają. Zastrzega

¹⁾ Wykaz Sz. Gł. № 7 str. 62, 63.

²⁾ Wykaz Sz. Gł. № 8 str. 53.

³⁾ Akta Sz. Gł. № 40, Konkursów.

się przytem dokładne podanie metody rozbioru“. Praca na powyższy temat napisana, została złożona Wydziałowi, a ten oddał ją (na posiedzeniu dnia 26 stycznia 1866 r.) D-rowi *Wawnikiewiczowi* do przejrzania. Co się z tą rozprawą stało następnie dociec trudno, gdyż w dokumentach niema już o niej żadnej wzmianki.

Jedną z najwięcej palących kwestyi, były sprawy związane z obsadzaniem katedr wakujących. Szkole Głównej przysługiwało prawo ogłaszania konkursów; posiłkowała się ona tem prawem, lecz przeważnie bez wyników realnych, gdyż albo kandydaci nie zgłaszali się wcale, albo władza wyższa (dyrektor komisji oświecenia, następnie kurator okręgu) naznaczała sama, nie oglądając się na konkursy. Tak też właśnie było z katedrami technologii i fizyki.

Na pierwszą z wymienionych katedr wpraszali się już w roku 1864 *Rogójski i Buchelt*.¹⁾ Rada wydziału uznała ich za zupełnie na to stanowisko nieodpowiednich i wyraziła zdanie, „że jeżeli Instytut Puławski w tym roku otwartym nie będzie do tymczasowego wykładu powołanym być może p. *Teofil Cichocki* na rok jeden. Gdyby Instytut otwarto, to Rada postanowiła odłożyć wykład technologii do kursu IV“. Debatowano jednocześnie nad warunkami konkursu na tę katedrę i, ułożywszy je ostatecznie na posiedzeniu w dniu 14 sierpnia tegoż roku, przesłano Radzie Ogólnej. W końcu listopada warunki te ogłoszono publicznie w formie następującej: „Z mocy art. 279 lit. f. Najwyżej w dniu 8/20 maja 1862 r. zatwierdzonej Ustawy o Wycho-
waniu Publicznem, Szkoła Główna ogłasza niniejszem konkurs na wakującą w Wydziale Matematyczno-Fizycznym katedrę Technologii, o którą ubiegający się powinni najdalej do dnia 1 października 1865 r. przesłać na rękę Rektora:

- 1° Rozprawę: „O fabrykacyi cukru z buraków pod względem technicznym ze wskazaniem porównawczej wartości metod w rozmaitych stadyach przerobu obecnie używanych.
- 2° Rozumowany program wykładu.
- 3° Dowody kwalifikacyjne, jako to: świadectwo z odbytych studyów uniwersyteckich, dyplom na posiadany stopień naukowy, opis biegu życia i metrykę, bądź w oryginalnych dokumentach, bądź w urzędownie poświadczonych kopijach.

1) Protokoły Rady Wydz. Mat.-Fiz.

4° Dzieła i rozprawy swoje w rękopiśmie lub drukiem ogłoszone.

Szkoła Główna, oceniwszy nadesłane prace naukowe i dokumenta kwalifikacyjne, zawezwie kandydatów powyżej ustanowionym warunkom najlepiej odpowiadającym, aby w obec Komitetu konkursowego odbyli trzy próbne prelekcye.

Wybór kandydata i przyznanie mu godności Professora Zwyczajnego, Professora Nadzwyczajnego, lub Adjunkta zależeć będzie od decyzji Rady Ogólnej Szkoły Głównej“.

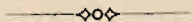
W odpowiedzi na to ogłoszenie złożono Wydziałowi w maju roku następnego wymaganą rozprawę. Kandydat jednak miejsca tego nie uzyskał, w listopadzie bowiem Komisya Oświecenia Publicznego naznaczyła na katedrę technologii *Juliana hr. Lubińskiego*, inspektora działu naukowego Instytutu Puławskiego. Podobnie rzecz się miała i z konkursem na katedrę Fizyki, wakującą wskutek ucieczki *Adama Prażmowskiego* za granicę. Objął tę katedrę w roku 1866 *Stanisław Przysiański*, ostatnio wice-dyrektor Komisyi Oświecenia Publicznego.

Do atrybucyi Rad wydziałowych należało również przedstawianie władzy wyższej kandydatów do wysłania na koszt rządu za granicę w celach naukowych. Staraniem Wydziału Mat.-Fiz. wysłano w roku 1868 za granicę byłego wychowawca Szkoły, Mag. N. Przyr., *Jana Białobłockiego*.

Oprócz czynności wyżej wymienionych Rada Wydziału zajęta była nieraz sprawami czysto gospodarskimi: często wysuwały się one w czasach budowy pawilonu laboratoryjnego, a powtarzały się co roku przy podziale funduszków na rozmaite gabinety i pracownie.

Rada Wydziału Mat.-Fiz. odbyła posiedzeń:

w roku 1862/3 — 14.	w roku 1865/6 — 12.
„ 1863/4 — 13.	„ 1866/7 — 14.
„ 1864/5 — 14.	„ 1867/8 — 13.

CHEMISTRY.

Stosownie do Ustawy istniała w Szkole Głównej katedra chemii i katedra technologii. Z nauk chemicznych wykładano: chemię nieorganiczną, organiczną, analityczną, rolniczą, teorię chemii i technologię. Do wykładu tych nauk Szkoła miała przeważnie dwóch chemików, a im do pomocy, szczególnie w laboratorium, jednego preparatora. W ciągu siedmioletniego istnienia tej uczelni stanowisko wykładających zajmowali: *Natanson*, *Wałnikiewicz*, *Dudrewicz*, *Łubiński* i *Langer*; preparatorami byli: tenże *Langer*, a następnie *Milicer*.

Jakób Natanson.

Pierwszym co do czasu a zarazem najświetlejszym, obdarzonym dużymi zdolnościami profesorem był *Jakób Natanson*. Urodzony w dniu 20 sierpnia 1832 r. w Warszawie, kształcił się początkowo w Radomiu, a następnie w Gimnazyum Realnem Warszawskim, gdzie wówczas chemię wykładał *Zdzitowiecki*. Pod jego wpływem młody *Natanson* nabrał zamiłowania do chemii i postanowił kształcić się wyżej w tym przedmiocie. Po ukończeniu gimnazyum w roku 1852 wstąpił na uniwersytet w Dorpacie i rozpoczął specjalnie studyować chemię pod kierunkiem wytrawnego o wyrobionej europejskiej sławie chemika *Karola Schmidta*. Dzięki swym niezwykłym zdolnościom już po roku studyów nie tylko w dostatecznej mierze opanował przedmiot, ale i zdążył jeszcze poczynić pewne poszukiwania samodzielne, opisane w rozprawie: „Ueber Substituierung der Aldehydradiale im Ammoniac“ (*Liebigs Annalen der Ch.* 92₄₈), za którą otrzymał medal złoty. Ukończył uniwersytet ze stopniem kandydata, a w roku 1856 po przedstawieniu rozprawy: „Ueber das Acetylamın und seine Derivate“ (*Liebigs Annalen der Ch.* 98₂₉₁) uzyskał stopień magistra. Dla oznaczania gę-

stości pary acetyljaku zbudował nowy przyrząd, który opisał w artykule: „Ueber die Anwendung einer Modification der Gay-Lussac'schen Dampfdichtebestimmungsmethode bei Substanzen mit hohem Siedepunkte“ (Liebig's Annalen der Ch. 98₃₀₁). W badaniach nad mocznikiem, dochodzi do dwóch nowych sposobów syntetycznych otrzymywania tego związku. Wychodząc mianowicie z założenia, że mocznik jest amidem kwasu węglowego, otrzymuje go z amoniaku, działając na ten ostatni estrem etylowym kwasu węglowego, lub tlenochlorkiem węgla. Praca ta nosi tytuł: „Ueber zwei neue künstliche Bildungsweisen des Harnstoffs“ (Liebig's Annalen der Ch. 98₂₈₇). Również w tym samym roku wytwarza syntetycznie rozanilinę; a zatem w rozwoju chemii barwników anilinowych należy mu się miejsce naczelne obok *Perkina*, wynalazcy „moweiny“. Po opuszczeniu Dorpatu przebywał kilka lat zagranicą, studjując chemię.

W latach 1857 — 58 wydaje nakładem *Henryka Natansona* dwutomowe dzieło pod tytułem: „Krótki rys chemii organicznej ze szczególnym względem na rolnictwo, technologię i medycynę“. Praca ta dzieli się na dwie główne części: ogólną i szczegółową. W pierwszej, po wyjaśnieniu przedmiotu chemii organicznej, autor opisuje ówczesne poglądy na budowę związków organicznych, zapoznaje czytelnika z rozbiorem pierwiastkowym, sposobami oznaczania równoważników, działaniem silnych czynników chemicznych na materje organiczne; w tym też dziale umieszcza fermentację. Część szczegółowa zawiera opis ważniejszych teoretycznie lub praktycznie związków węgla z częstymi dodatkami ich technologii i działania fizyologicznego.

„Krótki rys chemii“ napisany przez *Natansona* niedługo po opuszczeniu ław uniwersyteckich, wykazuje wyraźnie nie tylko wybitny talent literacki autora, wyrażony głównie w jasnym, prostym, treściwym biegu myśli i w czystości języka, lecz świadczy także wymownie, że młody, bo zaledwie 25 lat liczący, *Natanson*, obeznany był już gruntownie z dużym i w owe czasy nie łatwym do opanowania materiałem, stanowiącym chemię organiczną, a opartym na teorii typów. Z umiejętną więc swobodą czerpie z tego materiału dla swojej książki, aby „rzucić jasny i treściwy obraz terażniejszego stanu nauki, zastanawiając się bliżej nad tem co jest ważne dla rolnictwa, technologii i medycyny“. W słownictwie chemicznem posługuje się nazwami

podanymi w projekcie komisji z r. 1853, używa jednak jeszcze, „choć z żalem“ terminów kwasoród i wodoród, uważając „tlen“ i „wodór“ za wyrażenia mniej zręczne i nie mające prawa obywatelstwa. Rozwojowi słownictwa polskiego chemii organicznej oddaje istotną przysługę. Oto, co pisze on w tym przedmiocie: „co się tyczy słownictwa chemii organicznej, leżącego u nas prawie odłogiem, starałem się używać o ile możności wyrażań odpowiednich lub podobnych do używanych w słownictwie francuskim i niemieckim, i zachowując wszelkie nazwy swojskie w języku naszym już istniejące, nie wprowadzać zbyt wielkiej liczby nowych wyrazów. W wyborze wyrażań miałem na celu głównie zrozumiałość i unikanie dźwięków duchowi języka przeciwnych, nie szukając koniecznie zupełnego spolszczenia lub pedantycznej konsekwencji“. W zakresie klasyfikacji związków organicznych stoi *Natanson* na jednym poziomie z ówczesnymi chemikami, grupując połączenia często sztucznie, czasami genetycznie. Rozkład materiału w książce jest niezbyt szczęśliwy, stawia bowiem na początku rozdziały o węglowodanach, materyach pektynowych, ciałach proteinowych, a więc o związkach bardzo złożonych, a w owe czasy prawie zupełnie jeszcze głębiej nie zbadanych, odsuwając wykład o związkach prostszych gruntownie opracowanych i do zrozumienia nie-fachowego czytelnika znacznie łatwiejszych, na plan dalszy.

Nowy okres w życiu *Natansona* rozpoczyna się z chwilą powołania go na katedrę chemii w Szkole Głównej. Objął on urządowanie w charakterze pełniącego obowiązki profesora zwyczajnego wraz z otwarciem Uczelni, a ściślej z chwilą odbytej instalacji w dniu 22 września 1862 r.

Lektorską swą działalność rozpoczął *Natanson* od wykładów chemii nieorganicznej. Prowadził je w ciągu pierwszych trzech półroczy (w roku ak. 1862/3 i połowie 1863/4) dla słuchaczy 1-go kursu wydziałów matematyczno-fizycznego i medycznego po 4 godziny w tygodniu.¹⁾ Sala wykładowa i pracownia ze szczupłym materiałem demonstracyjnym, odziedziczone po b. Akademii Medyko-Chirurgicznej pozostały na dawnym miejscu to jest w pałacu Staszica. W roku ak. 1863/4 wykładał chemię analityczną dla 2-go kursu przyrodników

¹⁾ patrz rozkłady tygodniowe na stronicach końcowych.

(w 1-em półroczu 1 godz., w 2-em 2 godziny tygodniowo), w letnim półroczu tegoż roku wykładał czterogodzinny kurs chemii organicznej dla słuchaczy pierwszego i drugiego kursu.

W następnym roku akademickim (1864/5) wykładów już nie miał, a prowadził tylko z pomocą preparatora *Langer*a ćwiczenia chemiczne w laboratorium po pięć godzin w tygodniu. Wtedy to zaczął na zdrowiu niedomagać i przed wakacjami letnimi 1865 r. uzyskał urlop 6 miesięczny. Jesienią tegoż roku wystosował *Natanson* do Rady Wydziału Matematyczno-Fizycznego pismo następujące: „Nagle zapadnięcie na zdrowiu zmusiło mnie w miesiącu Lipcu zeszłego roku do zawieszenia wykładów. Pomimo rocznego przeszło wypoczynku stan mego zdrowia, acz polepszony, nie daje mi i teraz możliwości sumiennego wypełniania obowiązków do katedry chemii przywiązanych. Męczenie piersi przez codzienne lekcye jest mi przez lekarzy dotychczas wzbronionem, a pracowanie w laboratorium wśród gazów drażniących organa oddechowe byłoby obecnie zupełnie dla mnie niemożliwem. Taki stan rzeczy nie pozwala mi pozostawać na dotychczasowem stanowisku i korzystać z płacy etatem wyznaczonej. Pragnąłbym jednak służyć Wydziałowi pracą moją o tyle, o ile stan mego zdrowia na to zezwoli, a że czuję się w możliwości odbywania dwóch lekcyi tygodniowo w przedmiotach nie wymagających pracy laboratoryjnej, przeto mam honor prosić uprzejmie, aby Rada Wydziału raczyła wyjednać mi uwolnienie od obowiązków etatowych z pozostawieniem prawa wykładu w Szkole Głównej.

Zapewnienie mi możliwości dalszego służenia Szkole Głównej uczyni mi mniej bolesnem opuszczenie stanowiska, którem szczyścić się dotąd miałem szczęście“. ¹⁾

Po wysłuchaniu powyższego na posiedzeniu w dniu 2 listopada „Rada Wydziału Matematyczno-Fizycznego z żalem przyjęła tę wiadomość; a z uwagi:

- 1° Na położone w nauce zasługi przez prof. *Natansona* i pożytek jaki wykład jego przynosił.
- 2° Z uwagi, że z jego doświadczenia Rada Wydziału wiele korzystać może.

¹⁾ Akta Szkoły Głównej № 67, Osobiste *Natansona*.

3° Z uwagi, że p. Natanson pomimo słabości zdrowia, przez cały rok ubiegłego roku naukowego czynnie zajmował się sprawami Wydziału, a oprócz tego wydawnictwem dzieła (Chemia Org.).

Postanowiła przedstawić Władzy Wyższej wniosek o pozostawieniu pr. Natansona przy wszystkich prawach profesora zwyczajnego, bez pensyi, etatem oznaczonej.¹⁾

Komisyja Rządowa Wyznań Obcych i Oświecenia Publicznego wniosek ten niebawem zatwierdziła, pozostawiając *Natansonowi* pensyę, profesorowi zwyczajnemu należną.

W styczniu 1866 r. rozpoczyna on jednogodzinny wykład chemii rolniczej dla przyrodników III i IV kursu. Kilkotygodniowe jednak doświadczenie przekonywa go, „że stan zdrowia, a w szczególności organów oddechowych nie pozwala na prowadzenie jakiegobądź, choćby najskromniejszych rozmiarów wykładu“.²⁾ W konkluzyi prosi Radę Wydziału o wyjednanie uwolnienia go od obowiązków profesora. Ta na posiedzeniu z dnia 13 kwietnia tegoż roku „z prawdziwą boleścią postanowiła spełnić żądanie Natansona“.³⁾

31 maja nadeszła dymisyja. Opuścił placówkę jeden z tych nielicznych, co pośród profesorów Szkoły Głównej stali na wysokości zadania.

Wykłady jego zgromadzały w słuchalni tłumy studentów nie tylko przyrodników i medyków, lecz nawet prawników i filologów. Powodzenie to było najzupełniej zasłużone: poważny, obfity w treść i do najdrobniejszych szczegółów opracowany wykład, w prawdziwie wykwinną oprawny formę dawał słuchaczom wiele istotnego zadowolenia, a prelegenta stawił na pierwszym miejscu w szeregu lektorów Szkoły.

Jako członek Rady Wydziału cieszył się zaufaniem i szacunkiem kolegów, jak o tem świadczą wyżej przytoczone szczegóły i fakt, że przez cały czas swego przebywania w Szkole był w Radzie Ogólnej przedstawicielem z wyboru Wydziału Matematyczno-Fizycznego. Czyn-

¹⁾ Protokoły Rady Wydziału Mat.-Fiz.

²⁾ Akta Szkoły Głównej № 67, Osobiste Natansona.

³⁾ Protokoły Rady Wydziału Mat.-Fiz.

ny swój udział w pracach Rady Wydziału zaznaczył głównie zabiegami swymi około jaknajlepszego podziału wykładanych nauk na grupy, umożliwiające studentom specjalizację w różnych gałęziach wiedzy ścisłej i przyrodniczej. Dzięki projektowi *Natansona* utrzymano nadal, zaakceptowany przez Radę na rok pierwszy,¹⁾ podział studentów na 3 grupy (matematyków i astronomów, chemików i mineralogów, naturalistów) i polecono mu wypracować projekt, jakich przedmiotów słuchać mają uczniowie oddziału nauk przyrodniczych.²⁾ Projekt swój wraz z umotywowaniem podziału na 3 sekcje odczytał *Natanson* na posiedzeniu dnia 4 czerwca 1864 r. Wiele czasu poświęcić też musiał na urządzenie pracowni chemicznej w świeżo zbudowanym gmachu. Odrywano go też czasami od zajęć chemicznych dla egzaminów kandydatów na wakujące posady nauczycieli,³⁾ gdyż należał do Komitetu Egzaminacyjnego Ministerjum Oświecenia.⁴⁾

Zajęcia uboczne, wątpliwość zdrowia, nastrój psychiczny w czasie Powstania i po nim, wszystko to odbiło się fatalnie na pracy twórczej *Natansona*. W tym okresie czasu spotykamy w literaturze chemicznej jedną tylko jego notatkę pod tytułem „Empfindlichste Reaction auf Eisen“ (*Liebigs Annalen der. Ch.* 130₂₄₆; *Zeitschrift für Chemie* 1₄₄₄), nie licząc wydanego w roku 1866 pierwszego tomu dzieła: „Wykład chemii organicznej podług systemu unitarnego“. Książkę tę, poświęconą młodzieży Szkoły Głównej, napisał w celu dopomożenia tej właśnie młodzieży przy nauce chemii organicznej. Ta ostatnia bowiem, przeszedłszy poprzednio nadzwyczaj szybko i gruntowną ewolucję, stanęła w owym czasie na trwałych podstawach systemu unitarnego, na założonych już fundamentach teorii budowy, której sądzone było wytworzyć z chemii związków węgla wspaniały gmach o przedziwnie w swej prostocie pięknej architektonicznej całości. Istniejące podręczniki chemii organicznej w językach obcych uważał *Natanson* za nieodpowiednie dla słuchaczy Szkoły Głównej. Jedne z nich, jak *Malaguti* i *Gorup-Besanez* oparte były na dawnych pojęciach systemu

1) Protokół Rady Wydz. Mat.-Fiz., posiedz. d. 19 listopada 1862 r.

2) „ „ „ „ „ „ 17 października 1863 r.

3) Akta Sz. Gł. № 15. Egzaminów.

4) Экзаменационный Комитетъ Народнаго Просвѣщенія для производства испытаній кандидатамъ на вакантныя учительскія мѣста.

dualistycznego, inne, jak np. *Naquet* miały jedynie za cel wskazanie głównych różnic między ówczesnymi, a dawniejszymi poglądami na sprawy chemiczne. Znane było *Natansonowi* klasyczne dzieło *Kekulego* i znajomość ta pozostawiła w „Wykładzie chemii organicznej“ swe wyraźne piętno. W części pierwszej (część ogólna) teoretycznej idzie *Natanson* wyraźnie śladami *Kekulego*, w części drugiej (część szczegółowa) więcej opisowej jest już bardziej samodzielny. Daje w niej opis węglowodorów, alkoholów, chlorowcopochodnych węglowodorów, estrów, aminów, fosfinów, związków organometalicznych i kwasów jednozasadowych, kończąc na tem tom pierwszy (str. 240) swego dzieła. Następne tomy wydane nie zostały.

Po usunięciu się ze Szkoły Głównej wstąpił do domu handlowego pod firmą „*Natanson i Synowie*“ i zajmował się odtąd prawie całkowicie sprawami finansowemi; ostatnim jego artykułem w kwestyi chemicznej był „Głos na konferencji rolniczej o nawozach sztucznych“ wydany w roku 1874.

Z zakresu społecznej działalności *Natansona* na pierwszym planie postawić należy jego współudział w założeniu Muzeum Przemysłu i Rolnictwa i Kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowem imienia D-ra med. *Józefa Mianowskiego*; jej też testamentem 30000 rb. przekazał „na następujący cel użyteczności publicznej: co cztery lata mają być udzielane z procentów od powyższej sumy, dwie nagrody za dwie największej wartości prace naukowe w ciągu ostatnich lat czterech przez mieszkańców Królestwa Polskiego, w Królestwie urodzonych, dokonane i w języku polskim drukiem ogłoszone. Jedna z tych nagród przeznaczoną być ma za najlepszą pracę w zakresie nauk ścisłych, a druga za taką pracę w zakresie nauk społecznych, historycznych lub tym podobnych“. ¹⁾

Zmarł w Warszawie d. 14 Września 1884 r.

¹⁾ Wyjątek z testamentu, *Wszechświat* 1888, 159.

Erazm Langer.

Urodził się w roku 1839 w Krakowie. Rodzice jego wraz z nim przybyli za pasportem emigracyjnym w roku 1843 do Warszawy; po pięciu latach zapisano ich do ludności stałej. Ukończywszy nauki elementarne wstąpił *Erazm Langer* w roku 1848 do klasy pierwszej Gimnazjum Realnego; skończył je celująco w roku 1856 i na zasadzie decyzji Rady Administracyjnej z dnia 30 września tegoż roku, wyznaczono mu fundusz 150 rb. na rok jeden, aby „sposobił się w nauce chemii nie tylko teoretycznie, ale i praktycznie w tutejszych zakładach rządowych i prywatnych wedle udzielonej mu w tym względzie instrukcyi“. Dnia 22 lutego 1858 r. minister oświecenia pozwolił korzystać *Langerowi* przez dwa lata ze stypendyum rządowego w ilości 500 rb. rocznie na wyjazd za granicę. Polecono mu udać się do Heidelberga i opatrzone na drogę instrukcją, którą dla jej oryginalności podajemy dosłownie: ¹⁾

INSTRUKCYA DLA P-a ERAZMA LANGER.

Dla upowszechnienia w kraju wiadomości chemicznych, mających liczne zastosowanie, Kurator z decyzji Wyższej wysyła P-a Langer na lat dwa do Heidelberga, gdzie znajdzie sposobność wyższego wykształcenia się w Chemii pod przewodnictwem znakomitego profesora Bunsena.

Niezwłocznie więc kandydat uda się na miejsce przeznaczenia, gdzie oprócz kursu Chemii uczyć będzie na wykład Mineralogii, Fizyki, Fizyologii roślinnej i zwierzęcej, które w dzisiejszym poglądzie naukowym są, można powiedzieć, nieodzow-

¹⁾ Akta Sz. Gl., Osobiste Langer.

nie potrzebnymi dla chemika wyższego usposobienia. Chociaż wiadomości z tych nauk dla Chemii pomocniczych nie są już P-u Langer obce, jednak w wykładzie więcej ścisłym i obszerniejszym znajdzie się wiele faktów, które w zastosowaniach Chemii mogą mieć ważne znaczenie; do takich szczególnie policzyć należy obserwacje mikroskopowe nie tylko w fizyologii zwierzęcej i roślinnej, ale i w wielu badaniach chemicznych nadzwyczaj ważne.

Wykład Chemii profesora Bunsen jest widocznie głównym przedmiotem, w którym kandydat najusilniej kształcić się będzie teoretycznie i praktycznie.

Z części teoretycznej odda się szczególnie Chemii organicznej, ta bowiem część ciągle się rozwija i kształci i potrzebuje biegłego przewodnika do nabycia właściwego poglądu systematycznego na związki i liczne przemiany, jakich w składzie swoim doznaje. Dla tego wolą jest Kuratora, abyś Pan całego kursu Chemii wysłuchał, szedł za radami profesora Bunsen i obok tego nie zaniedbał bliżej poznać pojęcia teoretyczne i innych w tej części Chemii organicznej pisarzy, mianowicie: Gerhardta, Liebicha.

Współcześnie z kształceniem się w Chemii teoretycznej, Kurator poleca szczególnie zajęcie się praktyczną wprawą w laboratorium, ponieważ wysłanie kandydatów do dalszego kształcenia się w Chemii głównie ma na celu podanie im sposobności nabycia wprawy w użycie narzędzi i metod, jakimi dzisiaj Chemicy przychodzą do otrzymania rezultatów, prowadzących do rozwiązania zagadnień, przez pojęcia teoretyczne postawionych albo nawzajem mających je utwierdzić lub sprostować. Dla tego na prace laboratoryjne poświęcisz Pan największą część czasu, będziesz się starał szczerze niemi zająć, będziesz się starał chętną i gorliwą pracą zwrócić na siebie uwagę profesora Bunsena i zjednać jego życzliwość, ażeby pozwolił Panu ciągle w laboratorium pracować pod swoim kierunkiem. Kurator nie przepisuje Panu drogi jaką masz postępować, lecz zostawia to stopniowaniu, które professor Bunsen wskaże. Wszelako poleca spełnienie następujących warunków:

W przypuszczeniu, że Pan jesteś więcej wprawiony w manipulacye Chemii nieorganicznej, żąda nabycia wprawy w doświadczenia eudyometryczne, oznaczenia ilości ciał za pomocą roztworów mianowanych (solutions titrés) i rozbiory wód mineralnych. Powtórzysz Pan także niektóre analizy minerałów, dla poznania metod oznaczenia pierwiastków trudnych do rozdzielania. Z Chemii organicznej masz Pan obowiązek nabycia zręczności w wykonaniu analizy elementarnej według metody Liebiga i Dumasa, w oznaczeniu azotu sposobem Warrentrappa i Willa tudzież Dumasa, poznać sposoby oznaczenia siarki i fosforu w związkach nazwanych proteinowemi.

Nie zaniechasz Pan powtórzyć doświadczenia z Kakodylem i jego związkami, w których najwłaściwszym przewodnikiem i doradcą będzie professor Bunsen, on je bowiem odkrył i zbadał.

W dalszym ciągu pracy zajmiesz się Pan analizą bliższą materji organicznych, dla poznania metod używanych do rozdzielania ich pierwiastków np.: ziarn zbożowych, kory chinowej, mleka, krwi, żółci, produktów destylacyi suchej i t. d.

Kurator wysyłając Pana za granicę ma przekonanie, że z zamilowaniem będziesz pracował w obranym przedmiocie i sądzi że się nie myli w wyborze, jednak poleca abyś Pan usprawiedliwiał rapportami, co każdy semestr przesyłanemi, na jakie kursa uczęszczasz, jakimi zajmujesz się pracami laboratoryjnemi; obok tego zobowiązuje Pana do składania świadectw Professorów o postępie w naukach przez nich wykładanych, jako dowody, że Rząd podając Panu sposobność do kształcenia się za granicą może być pewnym, że zamiary jego dla dobra kraju i nauki zostaną osiągnięte.

Muchanow.

Za granicą przebył *Langer* cztery lata: trzy w Heidelbergu, i po pół roku w Getyndze i Wiedniu. Za powrotem do kraju, dzięki poparciu *Natansona*¹⁾ uzyskał miejsce preparatora przy katedrze chemii w Szkole Głównej z płacą roczną 450 rubli. Objął obowiązki z dniem 1 października 1862 r.²⁾ Pracę miał nie małą, gdyż oprócz przygoto-

¹⁾ Protokóły Rady Wydz. Mat.-Fiz.

²⁾ Akta osobiste Langer'a.

wywania doświadczeń do wykładów, prowadził ćwiczenia chemiczne, które zostawały pod nominalnem kierownictwem wykładających najprzód *Natansona*, później *Wawnikiewicza*. Dnia 13 marca 1865 roku otrzymał stopień doktora filozofii na uniwersytecie w Heidelbergu.¹⁾ Rada Wydziału Matematyczno-Fizycznego dwukrotnie (dnia 17 listopada 1865 r. i 18 października 1866 r.) przedkładała władzy wyższej życzenie swe o mianowanie *Langer*a adjunktem. Wskutek pierwszego przedstawienia nadano mu tytuł docenta, w rok blisko po drugim przedstawieniu (24 listopada 1867 r.) mianowano go nareszcie adjunktem chemii z płacą 700 rb. rocznie. Stosownie do ustawy obowiązany był wygłosić dwie prelekcyje: jedną na temat dowolnie przez siebie obrany, drugą na temat zadany przez Wydział. Pierwszą prelekcyję na swój temat pod tytułem „Cyan i jego związki“ miał dnia 31 stycznia 1868 r. od godziny 11-ej do 12-ej. Drugą „O najnowszych sposobach badania trucizn w organizmie ludzkim“ wygłosił znacznie później. Wstępne te wykłady były tylko zwykłą formalnością, ponieważ już od drugiego półrocza 1865/6 r. wykładał *Langer* chemię organiczną.²⁾ W ostatnim dopiero roku istnienia Szkoły Głównej polecono mu wykładać chemię mineralną po 6 godzin tygodniowo dla studentów pierwszego kursu. Sumienne spełnianie obowiązków preparatora i wykładającego zjednało mu sympatię uczniów i kolegów. To też, gdy na wniosek Dziekana Wydziału,³⁾ którego z dwóch adjunktów chemii (*Wawnikiewicza* i *Langer*a) przedstawić do zatwierdzenia władzy na profesora nadzwyczajnego, to Rada Wydziału sześcioma głosami przeciwko dwóm, a Rada Ogólna dziesięcioma przeciwko jednemu, oświadczyła się za *Langerem*.¹⁾ Na taką decyzję wpłynęła zdaje się krytyka analizy meteorytu Pułtuskiego, wykonanej przez *Wawnikiewicza*. Nominacya na p. o. profesora nadzwyczajnego chemii z płacą 1000 rb. rocznie nadeszła 14 września 1868 r.

Z przekształceniem Szkoły na uniwersytet pozostawiono *Langer*a na zajmowanym stanowisku pod warunkiem zdobycia stopnia magistra. Gdy w roku 1870 zaczął wykładać po rosyjsku udzielono mu całej pensyi etatem oznaczonej to jest 2000 rb. Ponieważ w oznaczonym

1) Akta osobiste *Langer*a.

2) patrz rozkłady tygodniowe na stronicach końcowych.

3) dnia 7 lipca 1868 r.

czasie wymaganego stopnia naukowego nie uzyskał, dnia 25 sierpnia 1872 r. został uwolniony.

W ostatnich latach profesury zajęły bliżej *Langer*a zjawiska elektrolizy. Ogłoszone po rosyjsku w oddzielnej broszurze i w „Zbiorze prac laboratoryum chemicznego Ces. Warsz. Uniw. (1870 — 1876 r.)“, wydanym przez prof. *A. Popowa*,¹⁾ badania w tym przedmiocie, noszą tytuł: „O elektrolizie pewnych związków organicznych“. ²⁾ Historyczna część tej pracy jest opisana sumiennie i dobrze wyłożona, część doświadczalną stanowią powtórzenia z pewną zmianą warunków odpowiednich badań *Kekulego*, *Kolbego* i innych. Za materiał do elektrolizy służyły *Langerowi* najniższe kwasy organiczne jedno i dwuzasadowe, ich sole amonowe, kwas hippurowy i pikrynowy, alkohol etylowy i t. p. W badaniach tych brali udział studenci: *J. J. Boguski*, *Wl. Leppert* i *Br. Znatowicz*. Rezultaty pracy, prowadzonej pod względem techniki doświadczeń w warunkach niekorzystnych były bardzo nikłe: nie wniosły prawie nic nowego do historii elektrolizy. To też przedstawione prywatnie prof. *Butlerowowi*, jako rozprawa magisterska, aprobaty jego nie uzyskały. *Langerowi*, doskonałemu znawcy analizy gazowej, brakowało nieco wprawy w stosunku do badań związków organicznych.

Istotną zasługą *Langer*a, oprócz oczywiście dobrych na poziomie ówczesnych wymagań nauki prowadzonych wykładów, było przyswojenie nadzwyczaj ubogiej polskiej literaturze chemicznej dzieła *Karola Schorlemmera* „Wykład chemii organicznej czyli chemii związków węgla“. Trafnie ocenił ten podręcznik, spostrzegając w nim jasny i dokładny sposób wyłożenia, umiejętnie dobrany materiał, przedstawiający cały obszar ówczesnej chemii organicznej, a zawarty w niewielkiej stosunkowo objętości. To też dzieło studentom *Józefowi Jerzemu Boguskiemu* i *Bronisławowi Znatowiczowi* do przetłumaczenia zalecił, „przyjmując na siebie czuwanie nad wiernem oddaniem myśli autora, a także dokładnością i jednostajnością terminologii“. ³⁾ Prace rozpoczęto w 1870 roku, a po czterech latach dzieło to, wydane na-

¹⁾ „Сборникъ работъ химической лабораторіи И. В. У. (1870 — 1876 г.), изданный проф. А Поповымъ“. Варшава 1876.

²⁾ „Объ электролизѣ нѣкоторыхъ органическихъ соединений“.

³⁾ Przedmowa.

kładem Gebethnera i Wolffa ukazało się w handlu księgarskim. Jak tłumacze, tak i redaktor wywiązali się ze swych obowiązków bez zarzutu: pierwszy, dając rzecz ładnym językiem polskim napisaną, drugi, utrwalając nadal terminologię przez *Natansona* przyjętą.

Po opuszczeniu Uniwersytetu otrzymał *Langer* posiadłość w cukrowni Natansonów w Ostrowach. Tam też zmarł w roku 1877.

Roman Wawnikiewicz.

Urodził się w Warszawie dnia 1 lutego 1838 r. Wykształcenie średnie otrzymał w Gimnazjum Realnem, po ukończeniu którego w roku 1857 rok jeden pozostawał w Warszawie, pracując w laboratorium chemicznem tegoż Gimnazjum. W następnem roku wyjechał, jako stypendysta rządowy, za granicę w celu wykształcenia się w chemii. Na obczyźnie pozostawał aż do roku 1864, uczęszczając na wykłady uniwersyteckie w Heidelbergu, Getyndze i Tybindze i pracując pod kierunkiem *Bunsena*, *Wöhlera* i *Streckera*. Dnia 28 czerwca 1864 r. „examine rigoroso insigni cum laude superato“ otrzymał na uniwersytecie Heidelberskim stopień doktora filozofii.¹⁾

Za powrotem do kraju reskryptem Komisji Rządowej Oświecenia Publicznego z dnia 1 listopada 1864 r. mianowany został p. o. adjunkta w Szkole Głównej. Wykładał chemię analityczną i chemię mineralną.²⁾ Z chemii analitycznej w dwugodzinnym kursie „po obznajmieniu słuchaczy teoretycznie i praktycznie ze wszystkimi najczęściej w naturze spotykanymi pierwiastkami, co do własności chemicznych samych pierwiastków i ich związków, jakimi chemia analityczna posługuje się w celu wykrycia i rozdzielenia, pokazane było rozdzielenie ciał na grupy za pomocą odczynników głównych, a następnie różne metody rozdziału samych grup; wszystko to popierane analizami w czasie samych prelekcyi dokonanemi“. ³⁾ Prowadził również po jednej godzinie tygodniowo repertorium części wyłożonych, gdzie studenci kwestye postawione sami teoretycznie i praktycznie rozstrzygali.

¹⁾ Akta Sz. Gł. № 16, Osobiste Wawnikiewicza.

²⁾ patrz rozkłady tygodniowe na stronicach końcowych.

³⁾ Akta Sz. Gł. № 70, Raportów i sprawozdań rocznych.

Po wyjściu ze Szkoły Głównej profesora *Natansona, Wawnikiewicz* przez czas pewien sam jeden ponosił podwójny ciężar obowiązków, gdyż obok wykładu kierować musiał pracami studentów, należących do dwóch wydziałów. Kierownikiem pracowni był w latach 1866 — 1868. Sam w tych czasach zajmował się przeważnie rozbioremi różnych materiałów, jak np. wody mineralnej z Solca, z Olksniany, wody Wiślanej, węgla kostnego, cukru, buraków cukrowych, octów, mąki pszennej i t. p.¹⁾ W roku 1868 opublikował analizę stynnego aerolitu Pułtuskiego.²⁾ Podczas jego zarządu przybyło pracowni kilka nowych instrumentów; w dbałości swojej o szczupłe fundusze laboratoryjne opracował dla studentów-praktykantów, przepisy dzięki którym, choć ich nawet w całej rozciągłości nie stosowano, koszt prowadzenia ćwiczeń został zmniejszony.

Do końca istnienia Szkoły Głównej pozostawał na stanowisku adjunkta; z chwilą zamiany na uniwersytet mianowano go od dnia 1 sierpnia 1869 r. (reskrypt z dnia 4 października tegoż roku³⁾ p. o. docenta na katedrze chemii technicznej z płacą 700 rb. Gdy z biegiem czasu zmienił język wykładowy, otrzymał w maju roku następnego całą pensję etatem oznaczoną, to jest 1200 rb. W czasie wakacyjnym tegoż roku zwiedził w Petersburgu Wystawę Przemysłową; przywiózł do uniwersytetu sporo ładnych okazów, zwłaszcza soli kuchennej i zdał wydziałowi piśmienne sprawozdanie w języku rosyjskim „O soli kuchennej na Wszechrosyjskiej Wystawie Przemysłowej w Petersburgu 1870 r.”⁴⁾ Sprawozdanie to oceniał *Popow*, profesor chemii.

¹⁾ Wykaz Sz. Gł. № 9 str. 37.

²⁾ Aerolit ten, jak wiadomo, spadł d. 30 stycznia 1868 r. w okolicach Pułtuska. Dzięki ogłoszonemu w gazetach przez rektora wezwaniu, przesłano Szkole Głównej kilkadziesiąt kawałków tego bolidu. Sporą liczbę kawałków razem z napisaną przez Wawnikiewicza, a wydaną przez Szkołę broszurą francuską „Notice sur la météorite tombée le 30 Janvier 1868 aux environs de la ville Pułtusk” i mapką miejscowości rozestano wyższym uczelniom polskim, rosyjskim i zagranicznym, instytucjom naukowym, muzeom i niektórym uczonym. Wielu z obdarowanych czuło się w obowiązku złożyć Szkole Głównej piśmiennie swe podziękowanie (Senat uniw. Wrocławskiego, Kirchhof, Wöhler, Bunsen i inni — Akta Sz. Gł. № 38, Korrespondencyi rozmaitej).

³⁾ Akta Sz. Gł. № 16, osobiste Wawnikiewicza.

⁴⁾ О поваренной соли на Всероссийской Мануфактурной Выставкѣ въ Петербургѣ 1870 г.

W maju 1872 r. wysłano go w charakterze delegata uniwersytetu Warszawskiego na Wystawę Politechniczną do Moskwy.

W tym samym roku dnia 22 sierpnia wystosował prośbę o dopuszczeniu go do składania egzaminów magisterskich. Nie wiedział wówczas niestety, że rozporządzenie o uwolnieniu go z docentury w uniwersytecie zostało już na kilka dni wcześniej (11 sierpnia) przez kuratora podpisane. Zakomunikowano mu je dopiero 1 grudnia; z dniem tym usunął się oczywiście od obowiązków w uniwersytecie Warszawskim.

W roku ¹⁾ 1873 powołany został na profesora chemii i technologii chemicznej w Wyższej Szkole rolniczej w Dublanach. W roku 1875 mianowany docentem technologii chemicznej, a w 1878 docentem etatowym chemii rolniczej Szkoły politechnicznej we Lwowie. W roku 1881 mianowany kierownikiem kursu gorzelniczego, a w 1890 kierownikiem Krajowej Szkoły gorzelniczej w Dublanach. W r. 1895 nadał mu Wydział krajowy tytuł i charakter dyrektora Szkoły gorzelniczej w Dublanach.

W niższej Szkole rolniczej wykładał od roku 1874 nauki przyrodnicze, podobnież na kursie melioracyjnym we Lwowie. Na kursie dla organów skarbowych we Lwowie wykładał od roku 1892 gorzelnictwo. W roku 1873 mianowało go ministerstwo oświaty członkiem Komisji egzaminacyjnej dla II-go egzaminu państwowego przy Politechnice lwowskiej dla technologii i chemii rolniczej. W roku 1890 mianowany przez ministra finansów członkiem Komisji egzaminacyjnej przy ministerstwie skarbu w Wiedniu dla wyższych organów technicznych kontrolnych. W roku 1892 mianowany członkiem Komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli niższych szkół rolniczych z językiem wykładowym polskim (w Dublanach). W latach 1884—86 zastępował dyrektora krajowych Szkół Rolniczych w Dublanach.

W roku 1872 Towarzystwo farmaceutyczne warszawskie, a w roku 1889 Towarzystwo gorzelników polskich mianowało go członkiem honorowym. Jest członkiem lwowskiego oddziału Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego. Odbywał liczne podróże naukowe po kraju, Niemczech, Anglii i Rosyi, w roku 1894 był członkiem Komitetu

¹⁾ Szkoły i zakłady krajowe w Dublanach, Lwów 1897 r.

Powszechnej wystawy krajowej we Lwowie. Jako rzeczoznawca w sprawach przemysłu krajowego brał udział w komisjach i komitetach sędziów przy wystawach. Obecnie, jako emeryt stale mieszka we Lwowie.

Ogłosił drukiem: „Nowa acidimetryczna metoda“ (w jęz. niem.) — Liebigs Annalen I Supp.; „Heidelberskie żelazo meteoryczne“ (w jęz. niem.) — Liebigs Annalen 1863; „Rozbiór jakościowy wody mineralnej z Olxniany“ — Gaz. Lekarska 1868 № 28; „Woda mineralna stonsiarczano-alkaliczna Solecka, jej własności fizyczne i skład chemiczny“, Warszawa 1869 — Gezeta Lekarska №№ 45, 47, 49; „Meteoryt pułtuski“ (w jęz. franc.), Warszawa 1869; „Nowa metoda ilościowego oznaczania kwasu borowego“ (w jęz. ros.), Moskwa 1869, Prace II-go zjazdu przyrodników Rosyjskich, część 1, str. 135; „O soli kuchennej na wystawie rosyjskiej w Petersburgu“ (w jęz. ros.), — Rocznik uniwersytecki Warszawski 1870. Oprócz wymienionych drobniejsze rozprawy w różnych czasopismach umieszczane.

Władysław Dudrewicz.

Urodzony dnia 17 listopada 1835 r. w Warszawie. Dnia 10 września 1845 roku wstąpił do drugiej klasy 2-go gimnazjum warszawskiego. Po ukończeniu czterech klas przeniósł się w roku 1848 do Gimnazjum Realnego. W roku 1852 ukończył celująco kurs nauk przepisany dla Gimnazjum Realnego w oddziale chemicznym. Po wysłuchaniu dwuletniego kursu nauk w Warszawskiej Szkole Farmaceutycznej i po zdaniu całokursowego egzaminu, gdzie „udowodnił usposobienie celujące“, uzyskał d. 13 kwietnia 1858 r. od Rady Lekarskiej Królestwa Polskiego stopień prowizora farmacyi cum eximia laude. Tegoż roku w dniu 5 października, po odbyciu prawem przepisanego egzaminu, otrzymał stopień magistra farmacyi. Wyjeżdża następnie dla specjalnych studyów chemicznych zagranicę. Przebywa przeważnie w Paryżu.

Dnia 24 sierpnia 1860 r. Kurator O. N. W. mianował *Dudrewicza*, na miejsce *Konrada Brandla*, czasowo pełniącym obowiązki nauczyciela chemii ogólnej w Instytucie Rolniczym w Marymoncie z płacą rb. 300 rocznie; jednocześnie polecono mu wykładać i chemię rolniczą za wynagrodzeniem rb. 300. Już w grudniu tegoż roku podwyższono mu płacę na 750 rb. Po złożeniu przysięgi i podpisaniu deklaracyi ¹⁾ dla stanu nauczycielskiego naówczas obowiązującej, roz-

¹⁾ Ja niżej podpisany Władysław Dudrewicz mając z dozwolenia Zwierzchności powierzony obowiązek Nauczyciela, przyrzekam sumiennie wykonywać bezwarunkowo wszelkie postanowienia i przepisy przez Rząd wydane i jakie później wydane być mogą, tak pod względem Nauczycieli i dawania nauk, jak pod względem prowadzenia uczniów i edukacyjnych zakładów, niemniej wszelkie urzędzenia dotyczące się publicznego i domowego wychowania młodzieży. Przy-

począł *Dudrewicz* z dniem 1 sierpnia wykłady chemii. Z chwilą zwnięcia uczelni w Marymoncie, a otwarcia Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach widzimy *Dudrewicza* na stanowisku pełniącego obowiązki profesora chemii ogólnej i agronomicznej (nominacja z dnia 1 października 1862 r.). W kilka miesięcy potem (2 stycznia 1863 r.), Komisya W. R. i O. P. wezwała go, obok spełnianych już obowiązków, na nauczyciela chemii w klasie przygotowawczej do Instytutu z placą 200 rb. rocznie.

Gdy w wyniku wypadków 1863 r. Instytut Puławski czasowo zamknięto, a w funkcjonującej Szkole Głównej Warszawskiej dawał się odczuwać brak profesorów chemików, Komisya W. R. i O. P. reskryptem z dnia 16 marca 1864 r. delegowała *Dudrewicza* do wykładu chemii w tej uczelni, przyznając mu prerogatywy takie, jakich używali profesorowie nadzwyczajni Szkoły Głównej.

Pięcioletni okres przebywania *Dudrewicza* w Szkole Głównej przyniósł znaczną korzyść tej uczelni; dla niego samego był to okres ciężkiej i mozolnej pracy, wykładania różnych działów chemii¹⁾, wskutek choroby czy urlopu właściwych wykładających, lub zupełnego ich w danej chwili braku. W roku 1864/5 w pierwszym półroczu wykladał chemię mineralną, w drugim prowadził ćwiczenia w pracowni. W letnim półroczu następnego roku akademickiego wykladał chemię analityczną. W początkach 1866/7 roku podejmuje się zastępować profesora technologii *Juljana hr. Lubieńskiego*, i wyklada w ciągu dwóch lat kurs cukrownictwa i gorzelnictwa,²⁾ prowadząc jednocześnie w roku 1866/7 kurs teorii chemii, a w roku następnym kurs chemii rolniczej. W lipcu 1866 r. K. R. W. R. i O. P. deleguje go „do miasta Łodzi dla dozorowania budowy trzonów laboratoryjnych, rozpoczętej w gmachu przeznaczonym na pomieszczenie Instytutu Politechnicznego, oraz dla attentowania przy odbiorze i expedycji przedmiotów dla instytutu nabytych, tak z kraju, jak i z zagranicy nadchodzących.“³⁾

rzekam ulegać właściwym Władzom; w uczeniu zaś i dozorze poruczonych mi uczniów, wypełniać troskliwie i ściśle przywiązane do tego powołania powinności. Zaręczam, iż w wykładaniu nauk używać będę jedynie książek przez

¹⁾ patrz rozkłady tygodniowe na stronicach końcowych.

²⁾ Akta Sz. Gł. № 56, osobiste *Lubieńskiego*.

³⁾ Akta Inst. Puław. № 226, osobiste *Dudrewicza*.

Myśl stałego zamieszkania w Warszawie na stanowisku profesora Szkoły Głównej uśmiechała się *Dudrewiczowi*; dał on tej myśli wyraz, składając w dniu 30 maja 1866 r. na ręce Rady Wydziału Matematyczno-Fizycznego prośbę¹⁾ o stałe umieszczenie go przy Szkole Głównej. Władza wyższa prośby tej nie uwzględniła. Po zamianie Szkoły na Uniwersytet i otwarciu Instytutu agronomicznego w Puławach z rosyjskim językiem wykładowym wrócił tam *Dudrewicz* z powrotem w charakterze pełniącego obowiązki profesora na katedrze

Władzę Edukacyjną wskazanych i dozwolonych, trzymając się tegoż samego prawidła w dawaniu uczniom książek do czytania, tłumaczenia, lub robienia wyciągów. W razie gdyby zaszła potrzeba, w celach wyżej wyrażonych użyć książki oddzielnymi przepisami nieobjętej, takowej nie wprzód użyję, aż za otrzymaniem poprzednio zezwoleniem właściwej zwierzchności szkolnej.

Równie przyrzekam i za szczególny sumienia mego przyjmuję obowiązek, nie dozwalać uczniom moim czytać gorszących i nie moralnych pism, takowych sam ani ustnie, ani piśmiennie przedstawiać i najpilniej przestrzegać, aby tak szkodliwe książki, pisma, lub innym jakimkolwiek sposobem wydane wyobrażenia, wiadomości ich nie dochodziły. Dlatego nie, będę ani rozumowaniem, ani rozbiorem, ani opowiadaniem dotykał religii, obrządków kościelnych, obyczajów i praw tutejszego Państwa. Nie będę w młodzieży nauce i dozorowi memu powierzonej w żadnym względzie osłabiał zasad moralności, religii, wyznań, miłości dla rodziców i Nauczycieli, uległości i uszanowania dla Władz i postanowień rządowych oraz przywiązania do Tronu, owszem wszelkiego dołożę starania, abym te zasady w sercach młodzieży utwierdził i ugruntował. Dalekim będę od udzielania dzieciom szkodliwych i zgubnych wyobrażeń liberalizmu lub jakichkolwiek zasad tajnych towarzystw.

Nadto nie będę nakłaniał uczniów do przyjmowania obcych zwyczajów i obyczajów, do zamiłowania czegobądź cudzoziemskiego, ani ich nauczał czegokolwiek przeciwnego postanowieniom lub korzyściom Rossyjskiego Tronu i Rządu.

Słowem obowiązuję się i uroczyscie przyrzekam to tylko powierzonej mi młodzieży i w takim duchu przedstawiać i wykładać, co Rząd przepisał, wskazał i dozwolił.

W przeciwnym razie poddaje się jako działający przeciw zamiarom i postanowieniom rządowym najsurowszej odpowiedzialności za polityczne wykroczenia przepisanej.

w Marymoncie, dnia 16/28 Sierpnia 1860 roku.

Władysław Dudrewicz.

(Akta Instytutu Puławskiego № 226; osobiste Dudrewicza).

¹⁾ Protokoły Rady Wydz. Mat.-Fiz.

chemii ogólnej i analitycznej (nominacja z dnia 12 września 1869 r.) z płacą 2000 rb. rocznie. W rok potem Rada wykładających wybrała go na członka zarządu Instytutu na okres dwuletni.

Dnia 17 marca 1872 roku po kilkodniowej zaledwie chorobie przeniósł się do wieczności. Zgasł w sile męskiego wieku, zdolny i pracowity ten człowiek pozostawił w gronie swych kolegów i uczniów pamięć życzliwą. Z wydawnictw polskich zasilął piórem swem „Encyklopedyę Rolniczą“, pisywał również artykuły fachowe do czasopism zagranicznych, zwłaszcza francuskich. W roku 1866 wygłosił w Warszawie na korzyść biednych studentów trzy odczyty¹⁾ „O pokarmach“.

¹⁾ Akta Sz. Gł. № 106, Wykładów publicznych.

Napoleon Milicer.

Gdy w roku 1867 *Erazm Langer* został mianowany adjunktem, miejsce preparatora przy katedrze chemii objął po nim wychowaniec Szkoły Głównej *Napoleon Milicer*, urodzony w Warszawie d. 19 października 1842 roku. Wykształcenie średnie otrzymał w Ginnazyum Realnem, gdzie nabrał zamiłowania do nauk przyrodniczych, a specjalnie do chemii i fizyki. Po ukończeniu szkoły średniej wyjeżdża w roku 1862 na dalsze studia za granicę, do Heidelberga. Pracuje tam pod kierunkiem znakomitych profesorów i badaczy *Bunsena* i *Kirchhofa*. Dzięki swym wybitnym zdolnościom i pracowitości bardzo prędko zwraca na siebie ich uwagę, zyskuje zaufanie i przyjaźń na długie lata.

W następnym roku gorąca miłość ojczyzny zniewala go do porzucenia tak świetnie rozpoczętych studiów uniwersyteckich i powrotu do kraju. Tu staje w szeregach powstańców partyi *Langiewicza*. Cudem prawie unika śmierci; po paromiesięcznym więzieniu w cytadeli Warszawskiej odzyskuje wolność i zapisuje się w poczet słuchaczy przyrody Szkoły Głównej. Ze wstąpieniem *Milicera* do pracowni chemicznej rozpoczyna się w niej za jego przyczyną większa spistość duchowa pracowników, żywsza wymiana myśli, szybsza i owocniejsza praca. Jego samego zajmuje temat: „O ogólnych metodach syntezy w chemii organicznej“. Za rozprawę na ten temat napisaną uzyskuje, po zdaniu obowiązujących egzaminów, stopień Magistra nauk przyrodzonych. W dniu 14 grudnia 1867 roku¹⁾ zostaje mianowany preparatorem przy katedrze chemii. Prowadzi zatem dalej dzieło za czasów

¹⁾ Akta Sz. Gł., osobiste *Milicera*.

studenckich rozpoczęte, ulepszając program ćwiczeń laboratoryjnych za pomocą pewnych dopełnień: rozwija metody analizy związków węgla i organizuje, dzięki wiadomościom nabytym w Heidelbergu, badania spektroskopowe.

Po zamianie Szkoły na Uniwersytet usunął się (d. 20 marca 1870 r.) *Milicer* z zajmowanego stanowiska. Około dwóch lat pracował w założonej w Targówku pod Warszawą wspólnie z *J. Leskim*, *L. Szellerem* i *R. Brühlem* pracowni chemiczno-technicznej, połączonej z fabryczką atramentów i specyfików. Gdy spółka się rozpadła otworzył *Milicer* pracownię analityczną w Warszawie. Początkowo mieściła się ona przy aptece *Schmidta* na rogu ulic Berga i Mazowieckiej, następnie przy ul. Marszałkowskiej obok ul. Ś-to Krzyskiej, a nakoniec przy ul. Miodowej Nr. 4. W roku 1876 przeszła ta pracownia na własność Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, a *Milicer* został jej kierownikiem, nie porzucając zaczętej już wcześniej pracy nauczycielskiej. Przez szereg lat dawał lekcye prywatne i był nauczycielem chemii w męskich zakładach naukowych *Lopuskiego*, *Pankiewicza*, *Babińskiego* i w Szkole handlowej imienia Kronenberga. Gruntowne wykształcenie ogólne, głęboka znajomość swego przedmiotu, a przede wszystkim niezrównany talent krasomówczy i nadzwyczajna biegłość w wykonywaniu doświadczeń — oto zalety *Milicera* jako pedagoga i prelegenta. W charakterze tego ostatniego występował często, wygłaszając przeważnie na cele dobroczynne świetne mniej lub więcej popularne odczyty z dziedziny chemii.¹⁾ Z mównicy w Sali Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, Resursy Obywatelskiej i niewielu innych przed trzydziestu laty istniejących stowarzyszeń znała *Milicera* Warszawa, a żywe słowo jego, jednego z pierwszych, co wyniki nauk chemicznych szerokiemu ogółowi wykładali, stanowiło dla wielu zachętę do gruntowniejszego zapoznania się z wiedzą przyrodniczą.

Jako kierownik laboratorium chemicznego Muzeum Przemysłu i Rolnictwa pracował nieustannie aż do śmierci. Z udziałem kilku młodych chemików dokonał olbrzymiej wprost liczby najróżnorodniejszych rozbiórów chemicznych. Z notat przez niego zrobionych, za-

¹⁾ Sprawozdania i streszczenia z wielu odczytów *Milicera* znaleźć można we „Wszechświecie“.

wartych w kilkudziesięciu zeszytach, przechowywanych obecnie w wyżej wymienionej pracowni,¹⁾ wyraźnie widać sumiennosc wykonania, duza scisclosc i umiejctnosc w wyborze metody analizy zaleznie od badanego materiału. Setki tytułow rozbiorów i ocen produktów mineralnych, spozywczych, rolnicznych, mnostwo ekspertyz sądowych, tyścące cyfr z nadzwyczaj skąpymi dopiskami stanowią treśc notatek *Milicera*. Dziśc są to juź rzeczy prawie bez wartosci, gdyby jednak zostaly były przez ich autora usystematyzowane, opracowane i wydane, to nie tylko wnioslyby duza ilosc materiału faktycznego z dziedziny ocen produkcji przemysłowej i rolniczej, lecz, dzieki zmianom i ulepszeniom w metodach przez autora dokonany, bylyby cennym przyczynkiem do rozwoju chemii sądowo-lekarskiej, a moze nawet i analitycznej. Niestety, prawdopodobnie uciężliwa codzienna praca na chleb powszedni nie pozwalala *Milicerowi* ogłaszać swych prac i myśli drukiem.

Umysłem bystrym, wybitnymi zdolnościami i sercem gorącym wybiegal *Milicer* nad miare powszednią; zly i zawistny los dal mu w wieku męskim samą tylko mierną szarzynę; szedł on tą droga bez skargi, nawet z pogodą i uściechem.

Zmarł w Warszawie d. 27 czerwca 1905 r.²⁾

¹⁾ a łaskawie mi do przejrzenia udzielonych przez terażniejszego kierownika D-ra B. Miklaszewskiego.

²⁾ Wiadomości powyższe zaczerpnięto z artykułow: B. Znatowicz „Mowa nad grobem Napoleona Milicera“ *Wsześcwiat* 1905 (XIV) str. 417 — 419; J. J. Boguski „Napoleon Milicer“ *Tygodnik Ilustrowany* 1905 str. 515; Dr. Jan Bielecki „Działalność pracowni chemicznej Muzeum Przemysłu i Rolnictwa 1906 — 1908“ str. 4 — 7.

Julian hr. Łubieński.

Syn Henryka i Ireny z hr. Potockich urodził się d. 14 lutego 1827 r. w rodzinnym majątku Guzowie w powiecie Łowickim gubernii Warszawskiej.

Wykształcenie średnie odebrał w szkole Jezuitów w Szwajcaryi. 10 września 1846 r. wstąpił do Ecole Centrale des Arts et Manufactures w Paryżu na wydział technologii chemicznej. Po przesłuchaniu trzyletniego kursu, zdaniu egzaminów i przedstawieniu doskonałego projektu dyplomowego (plan cukrowni) otrzymał d. 13 lipca 1849 r. tytuł Inżyniera Chemika. W czasie pobytu swego w Paryżu z zamiłowaniem oddawał się studjom architektonicznym; brał również czynny udział w rewolucyi 1848 roku w roli adjutanta generała *Cavaignaca*.

Po powrocie do kraju gospodarował w ciągu lat czterech we wsi swojej Śląskowie w Poznańskim. W tym okresie czasu wybudował pierwszą w Księstwie cukrownię w Pudliszkach, majątku swego teścia *Józefa hr. Łubieńskiego*. W roku 1854 okoliczności rodzinne zmusiły go do sprzedaży Śląskowa i przeniesienia się do Sieniawy na Ukrainie. Tu według jego planów zbudowano ogromną na owe czasy i wzoro urządzoną cukrownię, którą zarządzał aż do chwili przejazdu do Puław.

Dnia 29 marca 1863 r. Rada Administracyjna Królestwa przeznaczyła *Łubieńskiego* na stanowisko pełniącego obowiązki inspektora działu naukowego Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Puławach z płacą 1200 rb. rocznie. Na posadzie został zainstalowany d. 22 czerwca tegoż roku. Jako delegat Komisji R. W. O. i O. P. jeździł w roku 1864 do Sejn w celu odrestaurowania kościoła katedralnego i seminaryum, a w rok potem za granicę dla zapoznania się z urządzeniami politechnik tamtejszych. W roku 1864 zdobył od Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych premium konkursowe za projekt do budowy kościoła w Warszawie.

Komisyja R. W. O. i O. P., nie bacząc na ogłoszony już konkurs, mianowała *Lubińskiego* w d. 23 listopada 1865 r. pełniącym obowiązki profesora zwyczajnego na katedrze technologii w Szkole Głównej. Tu wykładał on swój przedmiot dla studentów trzeciego i czwartego kursu oddziału nauk przyrodniczych po trzy godziny tygodniowo w ciągu dwóch półroczy.¹⁾ Zewnętrzna forma jego wykładów nie odpowiadała głębokiej wiedzy, jaką posiadał: brak płynności mowy, swady oratorskiej, błędy językowe i przestarzała terminologia nie pozwalały ogółowi słuchaczy należycie ocenić treści prelekcji.

W początkach letniego semestru 1876 roku wyjeżdża z rozporządzenia Namiestnika Królestwa jako delegat rządowy na wystawę powszechną do Paryża. Przez rok cały nieobecności w wykładach chemii technicznej zastępuje go z powodzeniem *Władysław Dudrewicz*. Po powrocie z Paryża obejmuje *Lubiński* napowrót swoje wykłady.

Z zamianą Szkoły Głównej na Uniwersytet spadł *Lubiński* z etatu i został zaliczony w poczet nadetatowych urzędników Warszawskiego okręgu naukowego z płacą 750 rb. rocznie. Niebawem mianowano go komisarzem rządowym na wystawę przemysłową w Petersburgu, dokąd też na czas dłuższy wyjechał. Pobyt nad Nową wpłynął nadzwyczaj niekorzystnie na jego zdrowie; po powrocie do kraju zamierzał wprowadzić w czyn projekty swe natury przemysłowej, lecz rozwijająca się choroba nerwowa zmusiła go do wyjazdu za granicę. Ostatnią jego pracą architektoniczną (1871 r.) był projekt kaplicy grobowej hr. Krasieńskich w Opinogórze. Zmarł w Warszawie d. 23 maja 1873 roku.

Julian hr. Lubiński był osobistością wybitną, przynoszącą zaszczyt technice polskiej. Posiadał gruntowną naukę, zwłaszcza z zakresu technologii chemicznej, obdarzony był przytem wrodzonym zmysłem artystycznym w kierunku architektury. Człowiek wielkiej słodyczy charakteru, dobry w całym słowa znaczeniu, był szczerym przyjacielem młodzieży i jako inspektor szkoły politechnicznej mógł być oddać krajowi rzetelne usługi.²⁾

¹⁾ patrz rozkłady tygodniowe na stronicach końcowych.

²⁾ Przeważną ilość wiadomości o życiu J. hr. *Lubińskiego* otrzymałem, dzięki uprzejmości p. F. Kucharzewskiego, od p.p. D-ra F. Chłapowskiego i Inż. Józefa hr. *Lubińskiego*.

PRACOWNIA CHEMICZNA.

Dzieje pracowni chemicznej Szkoły Głównej wiążą się z historią dawniejszych wyższych uczelni Królestwa. Bezpośrednio Szkoła Główna weszła w posiadanie laboratorium chemicznego Akademii Medyko-Chirurgicznej.

Już pod koniec roku 1856, w przewidywaniu zatwierdzenia ustawy Akademii, a zatem i otworzenia jej, Kurator Okręgu Naukowego Warszawskiego, *Muchanow*, powziął myśl dźwignięcia oddzielnego gmachu dla pomieszczenia Akademii, któryby okazałością zewnętrzną i umiejętnem wewnętrznem urządzeniem mógł odpowiedzieć wszelkim nowszym wymaganiom sztuki. W tym celu w grudniu jeszcze 1856 roku wysłał za granicę Radcę Budowniczego *Orłowskiego*, aby pod względem architektonicznym i technicznym wystudował sposób urządzenia pracowni chemicznych, gabinetów, amfiteatrów anatomicznych, fizyologicznych i innych zakładów naukowo-lekarskich. *Orłowski* zwiedził w tym naukowym celu Kraków, Wiedeń, Wrocław, Berlin, Pragę, Monachium, Paryż. Projekt jednak wzniesienia takiego gmachu, przy ul. Marszałkowskiej, przedstawiony Namiestnikowi Królestwa d. 10 marca 1857 r. z powodu wielkiego kosztorysu zatwierdzenia nie uzyskał.

Skoro myśl dźwignięcia nowego gmachu nie mogła być urzeczywistniona, a zabudowania, w których mieścił się dawny Uniwersytet nie mogły być wówczas przez Akademię zajęte, zostawało jeszcze kilka gmachów, jak tradycją naukową, tak i zewnętrzną okazałością znakomitych, a na pomieszczenie Akademii stosownych. Z pomiędzy nich gmach, przed którym zasiadł sędziwy Kopernik, świątynia nauki i świadek licznych prac w murach jego na oświatę narodu dokona-

nych, zwrócił na siebie uwagę wszystkich. Tym gmachem był pałac Staszica. W roku 1823 podług planów *Corraziego* wzniesiony i Towarzystwu Przyjaciół Nauk na odbywanie posiedzeń, pomieszczenie zbiorów i biblioteki darowany, a po roku 1832 przez urząd loteryi zajęty, wolą Namiestnika Królestwa z dnia 30 września 1857 roku na pomieszczenie Akademii przekazany, wrócił znowu do pierwotnego swego przeznaczenia.¹⁾

Projekt, stosownego do celów przeistoczenia gmachu, ułożony został przez ciało naukowe Akademii, plan zaś przeformowania wygotował budowniczy *Orłowski*; pracami kierował specjalny Komitet Restauracyjny. Nie naruszając zewnętrznych kształtów gmachu, poczyniono w nim, uwzględniając wymagania nauki, głębokie zmiany wewnętrzne. Pracownia chemiczna została umieszczona na parterze w dwóch oddzielnych lokalach i urządzona według ówczesnych wymagań; miejsc do pracy było w niej 24. Do dobrego urządzenia laboratorium i zaopatrzenia go w przedmioty potrzebne najwięcej, bez wątpienia, przyczynił się całym sercem oddany młodzieży i swej specjalności profesor chemii *Teofil Lesiński*. Po przedwczesnej w (dniu 16 listopada 1860 r.) śmierci jego, następcą w kierownictwie pracownią i wykładach chemii był *Michał Trzebiecki*, dawniejszy preparator.

Akademia Medyko-Chirurgiczna odziedziczyła inwentarz laboratoryjny po byłej Szkole farmaceutycznej. Dość skromne było to dziedzictwo, bo składało się:²⁾

z 1) narzędzi sztuk	382	wartości	rs.	134	kop.	90
2) preparatów	2	„	„	65	„	—
3) sprzętów	61	„	„	156	„	7

Ogółem zatem sztuk 445 wartości rs. 355 kop. 97

¹⁾ Porównaj. P. Girsztowt „Rys historyczno-statystyczny Ces.-Król. Warsz. Med.-Chir. Akad. str. 30 — 31. (Wykaz Sz. Gł. № 3).

²⁾ P. Girsztowt. „Rys historyczno-statystyczny Ces.-Król. Warsz. Med.-Chir. Akad. str. 62. (Wykaz Sz. Gł. № 3).

W okresie istnienia Akademii, głównie dzięki zabiegom *Lesińskiego* i *Trzebieckiego* dobytek pracowni powiększył się znakomicie, zakupiono bowiem:

1) narzędzi i przyrządów sztuk	284	wartości rs.	1010	kop.	5
2) preparatów	" 1	" "	45	"	52
3) sprzętów	" 1769	" "	1917	"	63 $\frac{1}{2}$

A więc ogółem sztuk 2054 wartości rs. 2973 kop. 20 $\frac{1}{2}$

Tak zaopatrzona pracownia, wartująca 3329 rb. 17 $\frac{1}{2}$ kop., zaczęła w październiku 1862 roku, pod kierunkiem profesora *Natansona*, służyć Szkole Głównej.

Jednocześnie z otwarciem Szkoły specjalnie wysadzony Komitet, kierujący restauracją gmachów edukacyjnych, rozpoczął prace nad przebudową Pałacu Kazimierowskiego, gmachu w dziedzińcu jego położonym i dostawieniem łącznie z tym ostatnim w jednej linii pawilonu na pomieszczenie gabinetów i pracowni.

Pałac Kazimierowski był letniem mieszkaniem Jana Kazimierza zniszczony przez Szwedów, został około połowy XVIII stulecia gruntownie przez budowniczego *Polkowskiego* odrestaurowany, a następnie za czasów Stanisława Augusta, po świeżem w guście włoskim odnowieniu, mieścił w sobie szkołę kadetów; w 1816 roku było w nim Liceum, a w rok później i Uniwersytet.

Zostawiając na uboczu wiadomości co do przeróbki gmachu już istniejącego, zwróćmy uwagę naszą na budowę pawilonu, w którym do dziś dnia znajdują się pracownie chemiczne. Plany i kosztorys budowli sporządził *Sulimowski*, budowniczy Komisji Oświecenia; pod jego też bezpośrednim kierunkiem budowę wykonywano. Chociaż w domu tym miała być umieszczona pracownia chemiczna, to jednak do komitetu profesor chemii odrazu powołany nie został. Dopiero w połowie roku 1863, gdy budowla była już na ukończeniu i nadszedł czas pomyśleć o jej wewnętrznem urządzeniu, po specjalnem w tem przedmiocie przedstawieniu wydziału, profesor *Natanson* wszedł do składu komitetu i dzięki swemu doświadczeniu, swej znajomości przedmiotu dał nie jedną cenną wskazówkę. W lutym 1864 roku wydziały matematyczno-fizyczny i lekarski, po wspólnem porozumieniu się, przesały na ręce rektora opinie swoje, co do rozdziału lokali w nowym

i przebudowanym gmachu, uwzględniając odrazu pomieszczenie dla przyszłej, podówczas jeszcze nie istniejącej, pracowni chemii technicznej. Pod kierunkiem budowniczego *Babińskiego* i przy czynnym udziale właściwych profesorów niezbyt spieszenie prowadzono prace nad wewnętrznym urządzeniem gmachu tak, że był on całkowicie wykończony w r. 1865 i pomieszczone w nim zakłady funkcjonować zaczęły.

Dnia 28 listopada tegoż roku o godzinie 11-ej przed południem *Witte*, Dyrektor Główny Komisji Oświecenia „dopełnił zdania pod dyspozycję Szkoły Głównej nowo wybudowanego pawilonu laboratoryjnego, oraz pomieszczonych w nim gabinetów. Ceremonia odbyła się w obecności rektora *Mianowskiego*, dziekanów: *Le Brun'a* i *Baranowskiego* i właściwych profesorów, z których każdy, jak brzmiało na dzień przedtem rozesłane rozporządzenie rektora, miał znajdować się w swojej pracowni. Po zwiedzeniu lokali sporządzono i podpisano protokół następujący:

Działo się w Warszawie dnia szesnastego (dwudziestego ósmego) Listopada tysiąc ósmset sześćdziesiątego piątego roku.

Dyrektor Główny Prezydujący Kommissji Rządowej Oświecenia Publicznego w obecności Członków tejże Kommissji oraz Rektora i Członków Szkoły Głównej zwiedził nowo wyrestaurowane gmachy w Dziedzińcu Kazimierowskim od strony ogrodu i ulicy Oboźnej, a przeznaczone do użytku Szkoły Głównej na pracownie i gabinety tejże. Po dokonanyim przeglądzie gmachów tych we wszystkich szczegółach oddał je Dyrektor Główny w za-wiadywanie Rektora Szkoły Głównej i na tem czynność obecna ukończona i protokół jej zamknięty został.

Dyrektor Główny Prezydujący

Kom. Rz. Ośw. Publicz. *Th. Witte.*

Dyrektor Wydziału Kom. Rz. Ośw. Publ.

Michniewicz.

Vice-Dyrektor Wydziału Kom. Rz. Ośw. Publ.

Przystański.

Rektor Szkoły Głównej

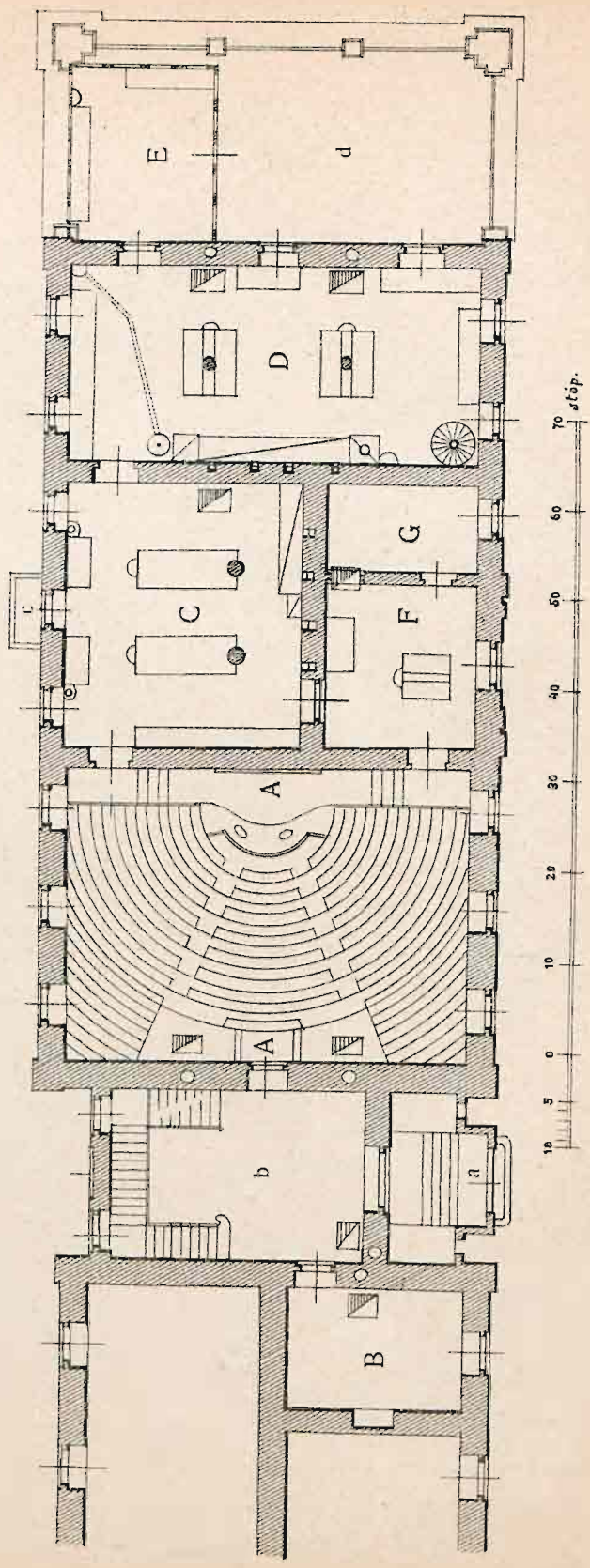
Dyrektor Kancelaryi

J. Mianowski.

Huber.

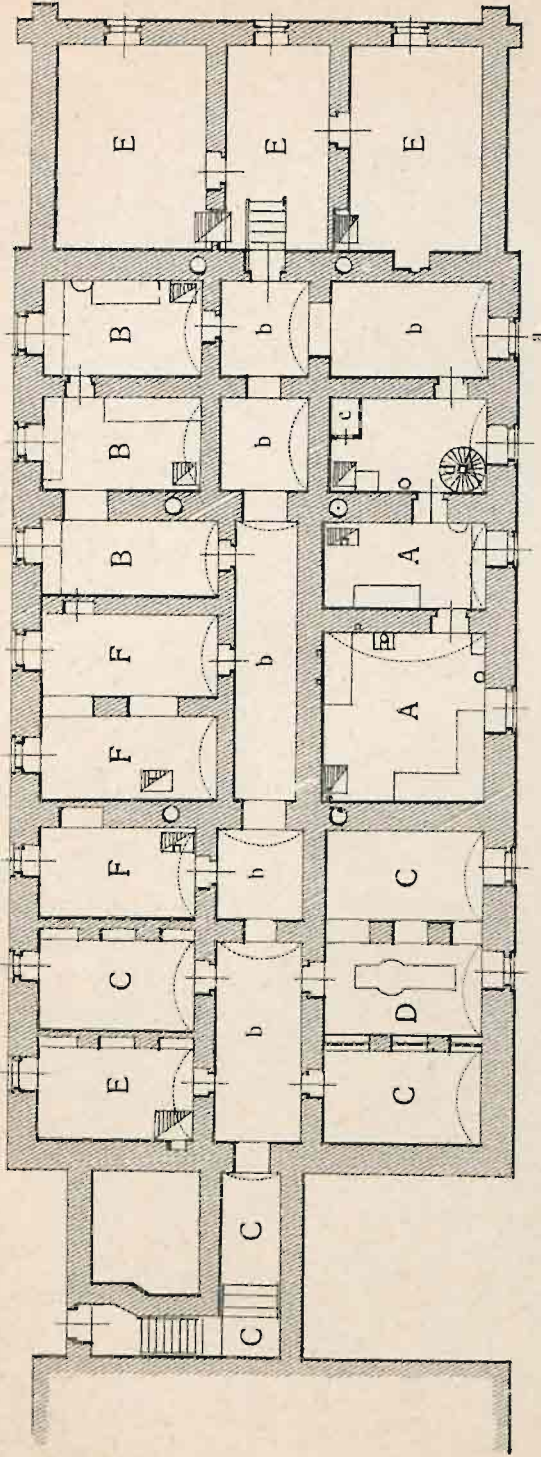
PLAN PRACOWNI CHEMICZNEJ Szkoły Głównej Warszawskiej^{*)}

Pierwsze piętro.

A audytorjum; B gabinet chemiczny; C pokój dla specjalistów i przygotowywania doświadczeń; D pracownia studencka; E pawilon do prac z siarkowodorem; F pracownia profesora; G pokój wagowy i biblioteka; a wejście główne; b sien; c balkon; d taras; e schodki spiralne.

Parter.

A pokoje do pracy; B pomieszczenie dla technologii chemicznej przeznaczone; C składy materiałów chemicznych i naczyń; D wodociąg i filtry; E mieszkanie dla preparatora; F mieszkanie służby; a wejście; b korytarz; c water-closet; d schodki spiralne.

*) Сборникъ работъ Химической Лаборатори Императорскаго Варшавскаго Университета (1870—1876) издавый профессоромъ А. Поповымъ.

Parter nowego pawilonu znalazł się na jednym poziomie z parterem gmachu odnowionego, lecz wskutek spadku terenu w kierunku do ulicy Obożnej prostopadłym, stopniowo leży od ziemi coraz wyżej, aż nareszcie w końcu frontu i z wolnej bocznej strony od Obożnej stanowi już formalne pierwsze piętro. Stosownie do tego z podziemi wychodzi parter. Gmach ten zatem nazwać możemy trzypiętrowym. Na górnych jego piętrach ulokowano pracownie i gabinety farmaceutyczny i fizyologiczny, piętro pierwsze zajęło audytoryum chemiczne i laboratorium, w pomieszczeniach dolnych wyznaczono lokal dla przyszłego gabinetu i pracowni technologicznej, a kilka pokojów oddano na użytek mieszkalny.

Połączenie odrestaurowanego gmachu z nowowzniesionym stanowi duża sień, a dalej klatka schodowa. Z sieni na prawo prowadzą drzwi do dużej słuchalni chemicznej, zajmującej całą szerokość domu, oświetlonej sześcioma oknami: trzema od dziedzińca i trzema z przeciwnej strony od ogrodowego tarasu. Miejsca w niej średnio na 250 osób, zamiast amfiteatru tylko szerokie i niewysokie stopnie, opuszczające się w kierunku podwyższenia, gdzie za balustradą stoi duży, odpowiednio urządzony stół chemiczny wykładowy, za nim na ścianie tablica. Na stopniach podłogi stoją przymocowane do niej zwyczajne wąskie drewniane ławki bez oparcia. Niezbyt wielka różnica w poziomie kolejnych ławek, mała wysokość i prawie zupełny brak wentylacji — oto główne wady tej sali.

Za audytoryum obszerny pokój, przeznaczony do przygotowywania aparatów i doświadczeń przy wykładach potrzebnych i do prac specjalistów, a obok — dwie mniejsze salki, z których pierwsza stanowiła pracownię profesora, a druga pokój wagowy i bibliotekę.

Narożna duża sala za pokojem dla prac specjalnych była laboratorium studenckiem; łączyła się ona bezpośrednio z tarasem i z pawilonikiem do prac z siarkowodorem, wychodzącymi na ulicę Obożną. W roku 1867 pod kierunkiem budowniczego *Kosmowskiego* w rogu sali przebito otwór, ustawiono spiralne żelazne schodki i połączono w ten sposób pierwsze piętro z parterem, urządzając do tego ostatniego wejście od dziedzińca. Na tym to parterze zamierzano umieścić gabinet i pracownię technologii chemicznej w trzech małych, sklepionych i skąpo oświetlonych pokojkach; za czasów Szkoły Głównej za-

miar ten do skutku nie doszedł. Obok nich z jednej strony znajdowało się trzypokojowe mieszkanie preparatora chemii, z drugiej trzy izby mieszkaniowe dla służących, a dalej piwnica, w której przechowywano kwasy i dwie obszerne stancje, na pomieszczenie naczyń szklanych przeznaczone. Na gabinet chemiczny zajęto jeden pokój w świeżo odrestaurowanym gmachu nawprost wejścia do słuchalni chemicznej.

Na swe urządzenie i uzupełnienie środków naukowych pracownia otrzymała w roku 1865 kredyt w ilości 2250 rb.; stałe roczne subsydyum stanowiło rb. 600. W 1868 r. zaprowadzono gaz kosztem 71 rb. 75 kop.

Inwentarz nowej pracowni powstał z materiałów i przyrządów, przeniesionych z Pałacu Staszica. Skromne to były zbiory, brakowało w nich tak potrzebnych przyrządów, jak dobra waga chemiczna, machina powietrzna, aparat polaryzacyjny, mikroskop, aparat indukcyjny Rhumkorffa, gazometry, nie było też rzadszych preparatów chemicznych i wielu innych niezbędnie potrzebnych rzeczy. Z biegiem czasu braki te w miarę możności zapełniano, bądź to sprowadzając najpotrzebniejsze artykuły z zagranicy, bądź to korzystając ze szczęśliwego dla pracowni zbiegu okoliczności.

Kilka pak, z przyrządami chemicznymi i fizycznymi, nabytymi zagranicą dla projektowanego Instytutu Politechnicznego w Łodzi, pozostało w Warszawie. W 1867 roku za pozwoleniem kuratora okręgu zawartością pak podzieliły się pracownie fizyologiczna, fizyczna i chemiczna. Tym sposobem laboratorium zdobyło do czasowego użytku kilkanaście sztuk nowych przyrządów, wartujących z górą 100 rb. (Nierównie więcej z tego samego źródła niebawem uzyskano dla projektowanej pracowni technicznej: jeszcze w końcu tego samego roku pozwolono zabrać Szkole Głównej z Łodzi wszystkie sprowadzone tam w 1865 r. modele mechaniczne, instrumenty fizyczne i chemiczne. Przewieziono je więc do Warszawy pod opieką *Eugeniusza Dziewulskiego*, preparatora fizyki, i oddano właściwym profesorom).

Księgi inwentarskie zakładów pomocniczych w ogóle, a laboratorium chemicznego w szczególności prowadzone, były do tego stopnia niedbale, że nawet w roku 1866 laboratorium nie miało uporządkowanego inwentarza i wraz z innymi pracowniami otrzymało od Rektora na imię wydziału surowe za to napomnienie. O ile z „Wykazów

Szkoły Głównej“ sądzić można majątek pracowni chemicznej przedstawiał się, jak następuje:

W końcu roku admin.	1863	—	aparatów 280	wartości 3466 r. 39 k.
„	„	„	1864 — sztuk 2266	„ 3466 „ 39 „
„	„	„	1865 — „ 2305	„ 3787 „ 51½ „
„	„	„	1866 — „ 2407	„ 3832 „ 1½ „
„	„	„	1867 — „ 2438	„ 3945 „ 92½ „
„	„	„	1868 — „ 2438	„ 3945 „ 92½ „

W czasie siedmioletniego istnienia Szkoły Głównej zarząd pracownią chemiczną był kolejno w rękach profesorów: *Natansona*, *Wawnikiewicza* i *Langer*a. Ćwiczenia systematyczne z chemii analitycznej na dobre rozwinęły się dopiero w nowej pracowni pod patronatem D-ra *Wawnikiewicza*, a pod bezpośrednim kierunkiem *Langer*a, ówczesnego preparatora.

W pierwszych latach istnienia Szkoły studentów, pracujących w laboratorium, nie obowiązywały żadne przepisy specjalne. Dostawali oni naczynia, sprzęty, przyrządy i odczynniki do zajęć potrzebne; gdy opuszczali pracownię po całkowitem ukończeniu ćwiczeń, nie żądano od nich ani zapłaty, ani zwrotu w naturze naczyń przez nich potłuczonych, lub sprzętów uszkodzonych i do dalszego użytku niezdatnych. Dla nadzwyczaj ubogo uposażonej pracowni wydatki na zapelnianie w inwentarzu luk, przez studentów poczynionych, stanowiły znaczną rubrykę i hamowały postęp prac naukowych specjalnych, wymagających przyrządów droższych, na które już zasobów pieniężnych często brakowało. Chcąc temu zaradzić, żądał (w d. 11 lutego 1867 roku) *Wawnikiewicz* od Rady Wydziału Mat.-Fiz. postanowienia, aby każdy ze studentów pracujących miał swoje własne naczynia. Rada, oczywiście, nie zgodziła się wydać podobnego zarządzenia, lecz zdecydowała, aby przedmioty i naczynia do użytku studentom dawane, były przez nich zwracane w naturze, wszelkie zaś braki zapłaconymi przez nich być powinny. Stosownie do tej uchwały przyjęto na posiedzeniu Wydziału z dnia 29 czerwca 1867 r. przepisy następujące:

1. Każdy¹⁾ ze studentów wydziału matematyczno-fizycznego i wydziału lekarskiego, pracujący w laboratorium chemicznym, przy

¹⁾ B. Bartkiewicz. „Szkoła Główna“ II₁₀₁.

obejmowaniu miejsca, wyznaczonego mu przez profesora zawiadującego laboratoryum, zaopatrzone zostaje w niezbędne naczynia, przyrządy i odpowiednie odczynniki. Udzielone do użytku pracującego przyrządy i naczynia, zapisywane być mają przez preparatora przy katedrze chemii do oddzielnej kontroli.

2. Po ukończeniu prac, każdy z zajmujących się obowiązany jest zwrócić nieużyte odczynniki, naczynia porcelanowe i metalowe, jako też i inne przyrządy, do użytku udzielone, w takim stanie, w jakim je odebrał. Zagubione lub zniszczone przedmioty metalowe, porcelanowe, lub przyrządy winny być zastąpione nowymi.

3. Retortki, fiolki, rurki i t. p. naczynia szklane, udzielane pracującym kosztem laboratoryum, winny być z możliwą oszczędnością używane. Jeżeli jednak kto z pracujących przez swą nieostrożność lub zaniedbanie narazi fundusze pracowni na stosunkowo zbytne straty, w takim razie według decyzji profesora zawiadującego laboratoryum, obowiązany będzie zniszczone szklane naczynia zastąpić nowymi.

4. W końcu roku szkolnego profesor zawiadujący pracownią składać będzie do kancelaryi właściwego wydziału listę studentów, którzy przed końcem roku nie zwrócili ani w naturze, ani w wartości zniszczonych przez nich narzędzi, naczyń lub szklanych przedmiotów, stanowiących własność pracowni chemicznej.

Zajęcia praktyczne w pracowni odbywały się codzienie od 9 do 1-ej i od 3-ej do 6-ej, z wyjątkiem poniedziałków i dni świątecznych. Ćwiczyli się tam nie tylko studenci przyrodnicy trzeciego i czwartego kursu, lecz medycy drugiego kursu i słuchacze farmacyi. Skończeni farmaceuci, ubiegający się o stopień prowizora, również tam znajdowali przytułek dla dokonania rozbiórów chemicznych do egzaminu przepisanych. W ten sposób ilość pracowników prawie co rok przekraczała liczbę 100. Szczupła, bo posiadająca zaledwie 23 miejsca pracownia, nie mogła wszystkich naraz pomieścić. A ponieważ od studentów medyków i farmaceutów wymagano z chemii analitycznej stosunkowo niewiele, bo tylko rozbiór jakościowego, co w parę miesięcy z łatwością przerobić mogli, więc dzielono ich na partye i dawano miejsca przez przyrodników nie zajęte. Dzięki temu każda partya mogła oznaczoną liczbę analiz wykonać i ustąpić miejsca swym kolegom.

W początkach roku szkolnego 1866/7 urządzono jeszcze 9 nowych miejsc do pracy w laboratorium farmaceutycznym profesora *Wenera*.

Studenci kursu trzeciego Sekcji Nauk Przyrodzonych rozpoczęli zajęcia z początkiem roku akademickiego i przede wszystkim odbywali całkowity kurs analizy jakościowej tak, że każdy z pracujących dokonywał przynajmniej 30 analiz, bądźto odpowiednio przygotowanych mieszanin sztucznych, bądź minerałów. Po nabraniu zaś wymagalnej wprawy studenci tego kursu dostawali zadania proste ilościowego rozdzielania, jak np. sól kuchenna, aliaż srebrny i t. p., poczem zajęci byli systematyczną nauką analizy ilościowej. Zadania przerobione przez każdego były następujące: analizy dolomitów, rud żelaznych, galmanów, speisskobaltów, falerzów, popiołów, ziarn zbożowych, ziemi ornej i solanek lub wód mineralnych.

Studentom czwartego kursu, jako obznajmionym już z zasadniczymi metodami analizy ilościowej, dawano do rozwiązania zagadnienia analityczne przeważnie praktycznego znaczenia; do takich należały np. analizy surogatów i produktów cukrownictwa, gorzelnictwa, analizy piw krajowych, rud żelaznych, ziemi ornej i t. p.

W ostatnich latach istnienia Szkoły studenci czwartego kursu studyowali również analizę elementarną z uwzględnieniem oznaczeń azotu metodą Willa i Dumasa, oznaczeń haloidów w związkach organicznych metodą Cariusa. Obznajmiano ich też praktycznie z użyciem spektroskopu i zastosowaniu widm chłonięcia niektórych barwników do ich analizy.

Z prac specjalistów na pierwszym planie postawić należy rozprawę pod tytułem: „Podać przegląd różnych pojęć o naturze białka i oznaczyć jego równoważnik“. Był to temat wyznaczony w roku 1867/8 przez Radę Wydziału Matematyczno-Fizycznego na rozprawę o medal. Opracował go teoretycznie i praktycznie *Alfred Fuchs*, student czwartego kursu oddziału nauk przyrodzonych, i uzyskał złoty medal. Gruntowne i sumienne traktowanie przedmiotu przyczyniło się do przetłomaczenia i wydrukowania pracy tej w *J. Liebig's Annalen der Chemie*, gdzie figuruje ona w 151 tomie str. 372 pod tytułem: „Ueber Aequivalentbestimmung des Albumins“ von Stud. A. Fuchs. Jest to, jak się zdaje, jedyna praca chemiczna studenta Szkoły Głównej, która znalazła sobie miejsce w poważnej literaturze Europy Za-

chodniej. Większość pozostałych prac czysto studenckich stanowią rozprawki, pisane w celu uzyskania stopnia Magistra Nauk Przyrodzonych. Przytaczamy z nich niektóre:

- „O barwnikach anilinowych“ *Kondratowicza Hieronima.*
- „O ogólnych metodach syntezy w chemii organicznej“ *Millicera Napoleona.*
- „O acetylenie i jego połączeniach“ *Domańskiego Emiljana.*
- „O chemicznem działaniu światła“ *Przedrzymskiego Benedykta.*
- „O zależności między wagą atomową i cząsteczkową, a ciężarem właściwym w stanie gazu lub pary“ *Bertheta Jana.*
- „Charaktery i wpływy indywidualnej natury pierwiastków na związki chemiczne“ *Piwnickiego Piotra.*
- „O atomowości czyli chemicznej działalności pierwiastków“ *Zatorskiego Bohdana.*

Czysto analityczna praca studenta *Kazimierza Kozłowskiego*: „Oznaczenie ilościowe kwasu borowego w obecności związków fluoru i krzemu“ („Количественное определение борной кислоты въ присутствіи соединеній фтора и кремнія“) była drukowana po rosyjsku w „Dzienniku 2-go Zjazdu przyrodników rosyjskich w Moskwie“, cz. 1-a str. 139.

W roku szkolnym 1864/5 studenci dokonali rozbiórów wody z różnych studzien warszawskich.

Do zwykłych czynności personelu pracowni należały również analizy przeróżnych materiałów, nadsyłanych bądź to przez organy rządowe, bądź przez towarzystwa i osoby prywatne. Dbając o rozwój rolnictwa i przemysłu krajowego pracownia chemiczna za pomocą ogłoszeń w gazetach podała do publicznej wiadomości, że podejmuje się rozmaitych analiz z zakresu rolnictwa, leśnictwa, analiz rud, minerałów i t. p. za opłatą na rzecz laboratorium kosztów przy rozbiórze poniesionych.

W pierwszych miesiącach 1868 roku nadarzyła się sposobność wykonania niezwyklej analizy, bo aerolitu, spadłego w okolicach Pułtuszka.

ROZKŁADY TYGODNIOWE
NA WYDZIALE MATEMATYCZNO-FIZYCZNYM.

W ROKU NAUKOWYM 1862/3
NA WYDZIALE MATEMATYCZNO-FIZYCZNYM
WYKŁADANE BYŁY PRZEDMIOTY NASTĘPUJĄCE: *)

KURS I.

Algebra wyższa	Babczyński.
Geometria analityczna	Pęczarski.
Geometria wykreślna	Pęczarski.
Kosmografia	Baranowski.
Fizyka eksperymentalna	Prażmowski.
Chemia ogólna	Natanson.
Botanika	Alexandrowicz.
Zoologia	Gorski.

*) Akta Sz. Gł. № 70: Raportów i sprawozdań rocznych.

ROZKŁAD TYGODNIOWY
W WYDZIALE MATEMATYCZNO-FIZYCZNYM *)
(półrocze zimowe r. n. 1883/4).

Dzień	Godziny	K u r s I	K u r s II
Poniedziałek	9 — 10	Kand. Pęczarski. Geometria wykreslna.	
	10 — 11		Kand. Jurkiewicz. Mineralogja.
	11 — 12	Mag. Babczyński. Fizyka ogólna.	} Dr. Frączkiewicz. Rachunek różnic. i integralny.
	12 — 1	Mag. Natanson. Chemja mineralna.	
	1 — 2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.	
	2 — 3		Kand. Pęczarski. Optyka.
W t o r e k	8 — 9	Dr. Dybowski. Zoologja systematyczna.	
	9 — 10	Kand. Pęczarski. Geometria analityczna.	
	10 — 11	Mag. Babczyński. Algebra.	Mag. Natanson. Chemja analityczna.
	11 — 12	Mag. Baranowski. Kosmografja.	} Dr. Frączkiewicz. Rachunek różnic. i integralny.
	12 — 1	Mag. Natanson. Chemja mineralna.	
	1 — 2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.	
S r o d a	8 — 9	Dr. Dybowski. Zoologja systematyczna.	
	9 — 10	Kand. Pęczarski. Geometria wykreslna.	
	10 — 11	Mag. Babczyński. Algebra.	Mag. Baranowski. Astronomja.
	11 — 12		
	12 — 1	Mag. Natanson. Chemja mineralna.	
	1 — 2	Kand. Jurkiewicz. Mineralogja.	
C z w a r t e k	8 — 9	Dr. Dybowski. Zoologja systematyczna.	
	9 — 10	Kand. Pęczarski. Geometria analityczna.	
	10 — 11		Kand. Jurkiewicz. Mineralogja.
	11 — 12	Mag. Baranowski. Kosmografja.	
	12 — 1	Mag. Natanson. Chemja mineralna.	
	1 — 2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.	
2 — 3		Kand. Pęczarski. Optyka.	
P i a t e k	8 — 9	Dr. Dybowski. Zoologja systematyczna.	
	9 — 10	Kand. Pęczarski. Geometria wykreslna.	
	10 — 11	Mag. Babczyński. Algebra.	Mag. Baranowski. Astronomja.
	11 — 12		} Dr. Frączkiewicz. Rachunek różnic. i integralny.
	12 — 1	Mag. Babczyński. Fizyka ogólna.	
	1 — 2	Kand. Jurkiewicz. Mineralogja.	
S o b o t a	9 — 10	Kand. Pęczarski. Geometria analityczna.	
	10 — 11	Mag. Babczyński. Algebra.	
	11 — 12		} Dr. Frączkiewicz. Rachunek różnic. i integralny.
	12 — 1		
	1 — 2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.	

*) Ułożony na podstawie Aktów Sz. Gł. № 70; Raportów i sprawozdań rocznych.

ROZKŁAD TYGODNIOWY
W WYDZIALE MATEMATYCZNO-FIZYCZNYM*)

(półrocze letnie r. n. 1863/4).

Dzień	Godziny	K u r s I	K u r s II
Poniedziałek	8 — 9	Dr. Dybowski. Zoologia szczególna.	
	9 — 10	Kand. Pęczarski. Geometria wykreslna.	
	10 — 11	Mag. Babczyński. Algebra wyższa.	Kand. Jurkiewicz. Syst. mineralog.
	11 — 12		} Dr. Frączkiewicz. Rachunek różniczk. i integral.
	12 — 1		
	1 — 2		Kand. Pęczarski. Optyka.
	5 — 6	Mag. Natanson. Chemja organiczna.	
W t o r e k	9 — 10	Kand. Pęczarski. Geometria analityczna.	
	10 — 11	Mag. Baranowski. Kosmografja.	Mag. Natanson. Chemja analityczna.
	11 — 12	Mag. Babczyński. Fizyka.	
	12 — 1		Kand. Jurkiewicz. Syst. mineralog.
	1 — 2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.	
	5 — 6	Mag. Natanson. Chemja organiczna.	
Ś r o d a	9 — 10	Kand. Pęczarski. Geometria wykreslna.	
	10 — 11	Mag. Babczyński. Algebra wyższa.	Mag. Baranowski. Astronomja sferyczna.
	11 — 12		} Dr. Frączkiewicz. Rachunek różniczk. i integral.
	12 — 1		
	1 — 2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.	
	5 — 6	Mag. Natanson. Chemja organiczna.	
C z w a r t e k	8 — 9	Dr. Dybowski. Zoologia szczególna.	
	9 — 10	Kand. Pęczarski. Geometria analityczna.	
	10 — 11	Mag. Baranowski. Kosmografja.	Mag. Natanson. Chemja analityczna.
	11 — 12	Mag. Babczyński. Fizyka.	
	12 — 1		Kand. Jurkiewicz. Syst. mineralog.
	1 — 2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.	
	5 — 6	Mag. Natanson. Chemja organiczna.	
P i ą t e k	9 — 10	Kand. Pęczarski. Geometria wykreslna.	
	10 — 11	Mag. Babczyński. Algebra wyższa.	Mag. Baranowski. Astronomja sferyczna.
	11 — 12		} Dr. Frączkiewicz. Rachunek różniczk. i integral.
	12 — 1		
	1 — 2		Kand. Jurkiewicz. Syst. mineralog.
	5 — 6	} Mag. Alexandrowicz. Demonstracje Botaniczne.	
	6 — 7		
S o b o t a	9 — 10	Kand. Pęczarski. Geometria analityczna.	
	10 — 11	Mag. Babczyński. Algebra wyższa.	Kand. Pęczarski. Optyka.
	11 — 12		} Dr. Frączkiewicz. Rachunek różniczk. i integral.
	12 — 1		
	1 — 2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.	

*) Spis wykładów w Sz. Gł. War. № 1 str. 34—35.

ROZKŁAD TY GODNIOWY
W WYDZIALE MATEMATYCZNO-FIZYCZNYM *)
(półrocze zimowe r. n. 1964/5).

Dzień	Godziny	Kurs I	Kurs II	Kurs III
Poniedziałek	8—9		Kand. Pęczarski. Fizyka ogólna.	
	9—10			Bayer. Rachunek prawdopodob.
	10—11			} Dr. Frączkiewicz. Rach. integr.
	11—12	Mag. Baranowski. Kosmografja.	Dr. Wawnikiewicz. Che. ana. jak. Brzostowski. Rach. róż. i integr.	
	12—1			
	1—2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.		Kand. Jurkiewicz. Geologia.
	5—6	Kand. Wrześniowski. Zoologia ogólna.		
Wtorek	8—9	Kand. Pęczarski. Geometria wykreslna.		
	9—10	Mag. Babczyński. Algebra wyższa.		
	10—11	Dudrewicz. Chemja mineralna.		
	11—12		Brzostowski. Rach. róż. i integr.	Mag. Baranowski. Astr. teoretyczna.
	12—1			Kand. Pęczarski. O elektryczności.
	1—2			Mag. Alexandrowicz. Bot. specj.
	2—3		Kand. Jurkiewicz. Mineralogja.	
	3—4			} Mag. Natanson. Ćwiczenia chemiczne w Laboratorjum.
	5—6		Kand. Wrześniowski. Anat. poró.	
Środa	8—9		Kand. Pęczarski. Fizyka ogólna.	
	9—10	Mag. Babczyński. Algebra wyższa.		Bayer. Rachun. prawdopodobień.
	10—11	Dudrewicz. Chemja mineralna.		
	11—12	Mag. Baranowski. Kosmografja.		} Dr. Frączkiewicz. Rach. integr.
	12—1			
	1—2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.		Kand. Jurkiewicz. Geologia.
	5—6	Kand. Wrześniowski. Zoologia ogólna.		
Czwartek	8—9	Kand. Pęczarski. Geometria wykreslna.		
	9—10	Mag. Babczyński. Algebra wyższa.		
	10—11			
	11—12			
	12—1		Dr. Wawnikiewicz. Che. ana. jak. Brzostowski. Rach. różn. i integr.	
	1—2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.	Kand. Jurkiewicz. Mineralogja.	Kand. Pęczarski. O elektryczności.
	3—4		Mag. Alexandrowicz. Botanika.	} Mag. Natanson. Ćw. chem. w Laborat.
4—5				
Piątek	8—9		Kand. Pęczarski. Fizyka ogólna.	
	9—10	Mag. Babczyński. Algebra wyższa.		Bayer. Rachun. prawdopodobień.
	10—11	Dudrewicz. Chemja mineralna.		
	11—12			
	12—1	Mag. Alexandrowicz. Botanika.		} Dr. Frączkiewicz. Rach. integr.
	1—2			
	3—4			Kand. Jurkiewicz. Geologia.
Sobota	8—9	Kand. Pęczarski. Fizyka ogólna.	Kand. Pęczarski. Fizyka ogólna.	
	10—11	Dudrewicz. Chemja mineralna.		
	11—12		Brzostowski. Rach. róż. i integr.	Mag. Baranowski. Astr. teoret.
	12—1	Kand. Pęczarski. Geometria wykreslna.		
	1—2		Kand. Jurkiewicz. Mineralogja.	Mag. Alexandrowicz. Bot. specj.
	2—3			Bayer. Rachun. prawdopodobień.
	3—4		Kand. Wrześniowski. Anat. poró.	Natanson. Ćw. chem. w Laboratorjum.

ROZKŁAD TYGODNIOWY
W WYDZIALE MATEMATYCZNO-FIZYCZNYM*)
(półrocze letnie, r. n. 1864/5).

Dzień	Godziny	K u r s I	K u r s II	K u r s III	Seminarjum Pedagogiczne.
Poniedziałek	8—9	K. F. Pęczarski. Fizyka doświadczalna.			
	9—10	Dr. Zajączkowski. Geom. anal.		} Mag. Bayer. Rachunek prawdopodob.	
	10—11		K. Wrzeźniowski. Anat. porów.		
	11—12		K. F. Brzostowski. Rach. róż.	} Dr. Frączkiewicz. Rachunek integralny.	
	12—1	K. F. Pęczarski. Geom. wykr.			
	1—2	Mag. Alexandrowicz. Botanika ogólna.		K. F. Jurkiewicz. Geologia.	
Wtorek	8—9	K. F. Pęczarski. Geom. wykr.			
	9—10	Mag. Babczyński. Alg. wyż.			
	10—11	Mag. Baranowski. Kosmogr.		Dr. Zajączkowski. Mechanika analityczna.	
	11—12		K. F. Brzostowski. Rach. róż.	Mag. Baranowski. Astronomja teoretyczna.	
	12—1	} K. N. P. Wrzeźniowski. Demonstr. zoologiczne.	K. F. Jurkiewicz. Miner. opis.	K. F. Pęczarski. Elektryczność.	
	1—2			Mag. Alexandrowicz. Botanika specjalna.	
	3—4		} Dr. Wawnikiewicz. Chemja analityczna.		Pęczarski. Ćwiczenia praktyczne.
	4—5				} Mag. Alexandrowicz. Historia naturalna.
5—6					
Środa	8—9	K. F. Pęczarski. Fizyka doświadczalna.			
	9—10	Mag. Babczyński. Alg. wyż.			
	10—11			Mag. Bayer. Rachunek prawdopodobieństwa.	
	11—12	Dr. Zajączkowski. Geom. anal.	K. F. Brzostowski. Rach. róż.	} Dr. Frączkiewicz. Rachunek integralny.	
	12—1	K. Wrzeźniowski. Zool. syst.			
	1—2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.		K. F. Jurkiewicz. Geologia.	
Czwartek	8—9	K. F. Pęczarski. Geom. wykr.			
	9—10	Mag. Babczyński. Alg. wyż.			
	10—11		Mag. Baranowski. Astr. sfer.	Dr. Zajączkowski. Mechanika analityczna.	
	11—12		K. F. Brzostowski. Rach. róż.	Mag. Baranowski. Astronomja teoretyczna.	
	12—1		K. F. Jurkiewicz. Miner. opis.	K. F. Pęczarski. Elektryczność.	
	1—2	Mag. Alexandrowicz. Botanika.			
	3—4				Pęczarski. Ćwiczenia praktyczne.
Piątek	8—9	K. F. Pęczarski. Fizyka doświadczalna.			
	9—10	Mag. Babczyński. Alg. wyż.			
	10—11	Dr. Zajączkowski. Geom. anal.		Mag. Bayer. Rachunek prawdopodobieństwa.	
	11—12		K. F. Brzostowski. Rach. róż.	} Dr. Frączkiewicz. Rachunek integralny.	
	12—1	K. Wrzeźniowski. Zool. syst.			
	1—2	Mag. Alexandrowicz. Botanika ogólna.		K. F. Jurkiewicz. Geologia.	
	3—4		} Dr. Wawnikiewicz. Chemja analityczna.		
	4—5				
	5—6	} Mag. Alexandrowicz. Demonstracje botaniczne.			
6—7					
Sobota	8—9	K. F. Pęczarski. Fizyka doświadczalna.			
	10—11		Mag. Baranowski. Astr. sfer.	Dr. Zajączkowski. Mechanika analityczna.	
	11—12		K. F. Brzostowski. Rach. róż.	} Dr. Frączkiewicz. Rachunek integralny.	
	12—1		K. F. Jurkiewicz. Miner. op.		
	1—2	K. Wrzeźniowski. Dem. zool.		Mag. Alexandrowicz. Botanika specjalna.	

*) Wykaz Sz. № 3 str. 102—103.

ROZKŁAD TY GODNIOWY
W WYDZIALE MATEMATYCZNO-FIZYCZNYM*)
(półrocze letnie r. n. 1935/6).

Dzień	Godziny	K u r s I	K u r s II	K u r s III	K u r s IV	Seminarjum Pedagogiczne.
Poniedziałek	8—9	K. Pęczarski. Geom. wykreśl.	K. Pęczarski. Geometria wykreslna. Dr. Langer. Chemja organiczna.			
	9—10	M. Babczyński. Algebra wyż.				
	10—11	Dr. Wawnikiewicz. Chem. min.	Dudrewicz. Chemja analit.	M. Baranowski. Astron. sfer.	M. Babczyński. Fizyka mat.	
	11—12	Dr. Zajczkowski. Geom. anal.	Brzostowski. Rachunek różniczkowy. Dudrewicz. Chemja analityczna.	Dr. Frączkiewicz. Rach. róż. Brzostowski. Rach. całkow.	Dr. Frączkiewicz. Rach. róż.	
	12—1		Brzostowski. Rach. różnicz.	Dr. Frączkiewicz. Rach. róż. K. Jurkiewicz. O formacjach.	Dr. Frączkiewicz. Rach. róż. K. Jurkiewicz. O formacjach.	
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika.	M. Bayer. Teorya liczb.	K. Jurkiewicz. O formacjach.	K. Jurkiewicz. O formacjach.	
	3—4					K. Pęczarski. Ćwiczenia.
Wtorek	8—9	K. Pęczarski. Fizyka exper.				
	9—10					
	10—11	Dr. Wawnikiewicz. Chem. min.	K. Jurkiewicz. Mineralogja.	Dr. Zajczkowski. Mechanika. Lubiński. Technologja.	Dr. Zajczkowski. Mechanika. Lubiński. Technologja.	
	11—12	M. Baranowski. Kosmografja.		Dr. Zajczkowski. Mechanika.	Dr. Zajczkowski. Mechanika.	
	12—1	K. Wrześniowski. Zoolo. syst.	K. Brzostowski. Rach. różnicz.	M. Natanson. Chemja rolni.	M. Natanson. Chemja rolni.	
	1—2		M. Aleksandrowicz. Botanika. K. Pęczarski. Optyka.	M. Alexandrowicz. Botanika. K. Pęczarski. Optyka.		
3—4			M. Bayer. Rach. prawdopodob.			
Środa	8—9	K. Pęczarski. Geom. wykreśl.	K. Pęczarski. Geometria wykreslna. Dr. Langer. Chemja organiczna.			
	9—10	M. Babczyński. Algebra wyż.				
	10—11	Dr. Zajczkowski. Geom. anal.				
	11—12		M. Baranowski. Astr. sfer.			
	12—1	K. Wrześniowski. Zoolo. syst.	Brzostowski. Rach. różn.	Dr. Frączkiewicz. Równania.		
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika.	M. Bayer. Teorya liczb.	Dr. Frączkiewicz. Równania.		
Czwartek	8—9	K. Pęczarski. Fizyka exper.				
	9—10	K. Babczyński. Algebra wyższa				
	10—11	Dr. Wawnikiewicz. Chem. min.				
	11—12	M. Baranowski. Kosmografia.				
	12—1		Brzostowski. Rachunek różniczkowy, K. Wrześniowski. Anatomja porównawcza.			
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika.				
	2—3					M. Alexandrowicz. Hist. Nat.
3—4					K. Pęczarski. Ćwiczenia.	
Piątek	8—9	K. Pęczarski. Fizyka exper.				
	9—10	Dr. Zajczkowski. Geom. anal.				
	10—11	K. Pęczarski. Geometria wykreslna. K. Wrześniowski. Zoologja systematyczna.	K. Pęczarski. Geom. wykreśl.			
	11—12		M. Baranowski. Astronomja sferyczna. K. Wrześniowski. Anatomja porównawcza.	Dr. Frączkiewicz. Rach. róż.	Dr. Frączkiewicz. Rach. różn.	
	12—1		Brzostowski. Rach. różnicz.	Dr. Frączkiewicz. Rach. róż. K. Wrześniowski. Dem. zool.	Dr. Frączkiewicz. Rach. róż. K. Wrześniowski. Dem. zool.	
	1—2		M. Bayer. Teorya liczb.			
Sobota	8—9	K. Pęczarski. Fizyka exper.	Dr. Langer. Chem. organ.			
	9—10	M. Babczyński. Algebra wyższa.				
	10—11	Dr. Wawnikiewicz. Chem. min.	K. Jurkiewicz. Mineralogja.	Dr. Zajczkowski. Mechanika. Lubiński. Technologja.	Dr. Zajczkowski. Mechanika. Lubiński. Technologja.	
	11—12		Brzostowski. Rach. różnicz.	Dr. Zajczkowski. Mechanika.	M. Baranowski. Astron. teor.	
	12—1		M. Alexandrowicz. Botanika. Brzostowski. Rachunek różniczkowy.	M. Alexandrowicz. Botanika.		
	1—2		K. Pęczarski. Optyka.	K. Pęczarski. Optyka.		
	2—3			M. Bayer. Rach. prawdopodob.		

*) Wykaz Sz. Gł. № 5, str. 50—51.

ROZKŁAD
W WYDZIALE MATEMATYCZNO-FIZYCZNYM*)
(półrocze zimowe)

Dzień	Godziny	Kurs I	Kurs II
Poniedziałek	8-9	K. Pęczarski. Geometria wykreślna.	
	9-10	M. Babczyński. Algebra wyż.	
	10-11	Dr. Zajączkowski. Geom. anal.	
	11-12	M. Baranowski. Kosmografja.	Brzostowski. Rach. róż. i int.
	12-1	K. Wrześniowski. Zoolog. syst.	
	1-2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	
	2-3		M. Bayer. Teorya liczb.
Wtorek	8-9	K. Pęczarski. Fizyka exper.	
	9-10		
	10-11		K. Jurkiewicz. Mineral. ogóln.
	11-12		M. Baranowski. Astron. sfer.
	12-1		Brzostowski. Rach. róż. i int.
	1-2		K. Pęczarski. Optyka.
	2-3		M. Alexandrowicz. Bot. sp.
Środa	8-9	K. Pęczarski. Geometria wykreślna.	
	9-10	M. Babczyński. Algebra wyż.	
	10-11	Dr. Zajączkowski. Geom. anal.	
	11-12		
	12-1	K. Wrześniowski. Zoolog. syst.	
	1-2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	
	2-3		M. Bayer. Teorya liczb.
Czwartek	8-9	K. Pęczarski. Fizyka exper.	
	9-10	M. Babczyński. Algebra wyż.	
	10-11		K. Jurkiewicz. Mineral. ogóln.
	11-12		M. Baranowski. Astron. sfer.
	12-1		Brzostowski. Rach. róż. i int.
	1-2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	
	2-3		
Piątek	8-9	K. Pęczarski. Fizyka exper.	
	9-10	Dr. Zajączkowski. Geom. anal.	
	10-11	K. Pęczarski. Geom. wykr.	
	11-12	M. Baranowski. Kosmografja.	
	12-1	K. Wrześniowski. Zoolog. syst.	
	1-2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	
	2-3		M. Bayer. Teorya liczb.
Sobota	8-9		
	9-10	K. Pęczarski. Fizyka exper.	
	10-11	K. Babczyński. Algebra wyż.	K. Jurkiewicz. Mineral. ogóln.
	11-12		Brzostowski. Rach. róż. i int.
	12-1		
	1-2		K. Pęczarski. Optyka.
	2-3		

GODNIOWY
MATEMATYCZNO-FIZYCZNYM*)
r. n. 1865/6.

Kurs III	Kurs IV	Seminarjum Pedagogiczne
Dr. Zajączkowski. Mechanika analityczna.		
M. Baranowski. Astron. sfer.		
K. Jurkiewicz. Geognozya.		
	Dr. Frączkiewicz. Rach. wyż.	
	M. Babczyński. Fizyka mat.	
K. Brzostowski. Rach. integr.		
K. Pęczarski. Optyka.		
M. Bayer. Rach. prawdopodob.		
Dr. Zajączkowski. Mechanika analityczna.		
Dr. Wawnikiewicz. Chem. an. ja.		
Brzostowski. Rach. integr.		
K. Jurkiewicz. Geognozya.	Dr. Frączkiewicz. Rachunki wyższe.	
Dr. Zajączkowski. Mechanika analityczna.		
Brzostowski. Rach. integr.		
M. Bayer. Rach. prawdopodob.		M. Alexandrowicz. Hist. Nat.
		K. Pęczarski. Ćwiczenia.
	M. Babczyński. Fizyka mat.	
M. Baranowski. Astron. sfer.		
Dr. Wawnikiewicz. Chemja.		
K. Jurkiewicz. Geognozya.	Dr. Frączkiewicz. Rachunki wyższe.	
Dr. Zajączkowski. Mechanika analityczna.		
	M. Baranowski. Astr. teor.	
M. Alexandrowicz. Botan. sp.		
K. Pęczarski. Optyka.		
M. Bayer. Rach. prawdopodob.		

*) Wykaz Sz. Gł. № 4 str. 24-25.

ROZKŁAD
W WYDZIALE MATEMATYCZNYM
(półrocze zimowe)

Dzień	Godziny	Kurs I	Kurs II
Poniedziałek	9—10	K. Pęczarski. Geom. wykres.	
	10—11	K. Przystański. Fizyka.	K. Jurkiewicz. Mineralogja.
	11—12	K. Pęczarski. Geometria analityczna.	
	12—1	K. Wrzeźniowski. Zool. syst.	Dr. Langer. Chemja.
	1—2	Mag. Alexandrowicz. Botanika szczegółowa.	
	2—3		
Wtorek	9—10	M. Babezyński. Algebra i rachunek różniczkowy.	
	10—11	Dr. Wawnikiewicz. Chemja.	K. Przystański. Fizyka specja.
	11—12	M. Baranowski. Kosmografja.	
	12—1	K. Pęczarski. Geometria analityczna.	
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	
	2—3		
Środa	9—10	M. Babezyński. Algebra i rachunek różniczkowy.	
	10—11	K. Przystański. Fizyka.	K. Jurkiewicz. Mineralogja.
	11—12		M. Baranowski. Astronomja.
	12—1	K. Wrzeźniowski. Zoologja.	Dr. Langer. Chemja.
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika.	
Czwartek	9—10	M. Babezyński. Algebra i rachunek różniczkowy.	
	10—11	Dr. Wawnikiewicz. Chemja.	K. Przystański. Fizyka specja.
	11—12	M. Baranowski. Kosmografja.	
	12—1	K. Pęczarski. Geom. wykres.	
	1—2		K. Wrzeźniowski. Anat. porów.
Piątek	9—10	M. Babezyński. Algebra i rachunek różniczkowy.	
	10—11	K. Przystański. Fizyka. Dr. Wawnikiewicz. Chemja.	K. Jurkiewicz. Mineralogja.
	11—12		M. Baranowski. Astronomja.
	12—1	K. Wrzeźniowski. Zoologja.	Dr. Langer. Chemja.
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika szczegółowa.	
	2—3		
Sobota	9—10	K. Pęczarski. Geom. wykres.	
	10—11		K. Jurkiewicz. Mineralogja.
	11—12	Dr. Wawnikiewicz. Chemja.	M. Bayer. Teorja liczb.
	12—1	K. Pęczarski. Geometria analityczna. — Dr. Langer. Chemja.	
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika.	

*) Wykaz Sz. Gł. № 6, str. 42—43.

DNIOWY
CZNO-FIZYCZNYM *)
n. 1866/7).

Kurs III	Kurs IV	Seminarjum Pedagogiczne.
Dr. Zajęzkowski. Mechanika.	Dudrewicz. Chemja.	
Lubiński. Technologja.	M. Bayer. Rach. prawdopodob. Lubiński. Technologja.	
M. Baranowski. Astronomja. Jurkiewicz. Mineralogja.	Dr. Frączkiewicz. Rachunek wyższy.	
	Mag. Alexandrowicz. Botanika szczegółowa.	
		K. Pęczarski. Matematyka.
	K. Pęczarski. Teorja perspektywy.	
K. Przystański. Fizyka spec.		
M. Bayer. Teorja liczb.	Dr. Kopytowski. Mech. pra.	
M. Bayer. Rach. prawdopodob.	M. Babezyński. Fizyka mat K. Jurkiewicz. Geognozja.	
	K. Wrzeźniowski. Anatomja porównawcza.	
		M. Alexandrowicz. His. nat.
	K. Wrzeźniowski. Historia naturalna zwierząt ssących.	
Dr. Zajęzkowski. Mechanika.		
M. Bayer. Rach. prawdopodob.	Dr. Frączkiewicz. Rachunek wyższy.	
M. Baranowski. Astronomja.		
	K. Pęczarski. Teorja perspektywy.	
K. Przystański. Fizyka spec.		
Lubiński. Technologja. M. Bayer. Teorja liczb.	Dr. Kopytowski. Mech. pra.	
	K. Jurkiewicz. Geognozja.	
K. Wrzeźniowski. Anat. porów.		
Dr. Zajęzkowski. Rachunek całkowity.	Dudrewicz. Chemja.	
	M. Bayer. Rach. prawdopodob.	
K. Jurkiewicz. Geologja. M. Bayer. Rach. prawdopodob.	Dr. Frączkiewicz. Rachunek wyższy.	
	M. Alexandrowicz. Botanika szczegółowa.	
		K. Pęczarski. Matematyka.
Dr. Zajęzkowski. Mechanika. Lubiński. Technologja.		
	M. Baranowski. Astronomja.	

ROZKŁAD TYGODNIOWY
W WYDZIALE MATEMATYCZNO-FIZYCZNYM *)
(półrocze letnie n. 1866/7).

Dzień	Godziny	Kurs I	Kurs II
Poniedziałek	8-9	Dr. Wawnikiewicz. Chemja nieorganiczna o metalach.	
	9-10	K. Pęczarski. Geom. wykreśl.	
	10-11	K. Przystański. Fizyka ogólna.	K. Jurkiewicz. Mineralogja opisowa.
	11-12	K. Pęczarski. Geom. anal.	
	12-1	K. Wrześniowski. Zool. system.	M. Bayer. Teorya liczb.
	1-2		M. Alexandrowicz. Botan. szczeg.
Wtorek	8-9	Dr. Wawnikiewicz. Chemja nieorganiczna o metalach.	
	9-10	M. Babczyński. Rachunek różniczkowy i Algebra wyższa.	
	10-11		K. Przystański. Fiz. część spec.
	11-12	M. Baranowski. Kosmografja.	Dr. Wawnikiewicz. Chemja analit.
	12-1	K. Pęczarski. Geom. analit.	
	1-2	M. Alexandrowicz Botanika ogólna.	K. Wrześniowski. Anat. porów.
Środa	9-10	M. Babczyński. Rachunek różniczkowy i Algebra wyższa.	
	10-11	K. Przystański. Fizyka ogólna.	K. Jurkiewicz. Mineralogja opisowa.
	11-12	K. Pęczarski. Geom. wykreśl.	
	12-1	K. Wrześniowski. Zool. system.	
	1-2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	
Czwartek	8-9	Dr. Wawnikiewicz. Chemja nieorganiczna o metalach.	
	9-10	M. Babczyński. Rachunek różniczkowy i Algebra wyższa.	
	10-11		Przystański. Fizyki części specjalne.
	11-12	M. Baranowski. Kosmografja.	Dr. Wawnikiewicz. Chem. analit.
	1-2		M. Baranowski. Astron. sfer. K. Wrześniowski. Anatom. porów.
Piątek	8-9	Dr. Wawnikiewicz. Chemja nieorganiczna o metalach.	
	9-10	M. Babczyński. Rachunek różniczkowy i Algebra wyższa.	
	10-11		K. Jurkiewicz. Mineralogja opisowa.
	11-12		Dr. Wawnikiewicz. Chem. analit.
	12-1	Wrześniowski. Zoologja systemat.	
	1-2		M. Alexandrowicz. Botan. szczeg.
Sobota	9-10	K. Pęczarski. Geom. analit.	
	10-11	K. Przystański. Fizyka ogólna.	K. Jurkiewicz. Mineralogja opisowa.
	11-12		M. Baranowski. Astron. sfer.
	12-1	K. Pęczarski. Geom. wykreśl.	
	1-2	Alexandrowicz. Botanika ogólna.	

Kurs III	Kurs IV	Seminarjum Pedagogiczne.
Dr. Zajączkowski. Mech. anal. Dudrewicz. Technologja.	Dr. Kopytowski. Mech. prak. Bayer. Rachunek prawdopodob. Dudrewicz. Technologja.	
K. Jurkiewicz. Geologja.	Dr. Frączkiewicz. Rachunki wyższe.	
M. Alexandrowicz. Bot. szczeg.		K. Pęczarski. Ćwicz. prak.
K. Pęczarski. Zastosowanie geometrii wykreślnej do teorii cieniów i perspektywy.		
Przystański. Fiz. część spec.		
M. Bayer. Rach. praw.	Dr. Kopytowski. Mech. prak.	
M. Bayer. Teorya liczb.	M. Babczyński. Fizyka matemat. K. Jurkiewicz. Geognozja.	
K. Wrześniowski. Anat. por.		Alexandrowicz. Ćwicz. prak.
Dr. Zajączkowski. Cal. rów. róż. Dudrewicz. Technologja.	M. Baranowski. Astr. teoret. Dudrewicz. Technologja.	
	Dr. Frączkiewicz. Rachunki wyższe.	
K. Pęczarski. Zastosowanie geometrii wykreślnej do teorii cieniów i perspektywy.		
Dudrewicz. Technologja.	Dr. Kopytowski. Mech. prak. Dudrewicz. Technologja.	
M. Bayer. Rach. prawdop.	Babczyński. Fizyka matemat. K. Jurkiewicz. Geologja.	
K. Wrześniowski. Anat. por.		
Dr. Zajączkowski. Mechanika analityczna.		
K. Jurkiewicz. Geologja.	M. Bayer. Rach. prawd. Dr. Frączkiewicz. Rach. wyż.	
M. Alexandrowicz. Bot. szczeg.		K. Pęczarski. Ćwiczenia.
wietniewski. Hydrostatyka i hydrodynamika.	Dudrewicz. Teorya chemji.	
M. Baranowski. Astr. sfer.		
M. Bayer. Teorya liczb.		

*) Wykaz Sz. Gł. № 7, str. 50-51.

ROZKŁAD T
W WYDZIALE MATEM
(półrocze zimow

Dzień	Godziny	K u r s I	K u r s II
Poniedziałek	9—10	K. Pęczarski. Geom. wykreślna.	
	10—11	K. Przysański. Fizyka ogólna.	K. Jurkiewicz. Mineralogja ogólna. Dr. Wrzeźniowski. Anatomja porównawcza.
	11—12	Dr. Wrzeźniowski. Zool. system.	
	12—1	M. Baranowski. Kosmografja.	
	1—2		M. Alexandrowicz. Botan. szczegól.
	2—3		
W t o r e k	8—9		Dr. Langer. Chemja organiczna.
	9—10	K. Pęczarski. Geom. wykreślna.	
	10—11		K. Przysański. Optyka i elektr.
	11—12	Dr. Wawnikiewicz. Chem. nieorg. o met.	M. Baranowski. Astron. sfer.
	12—1	K. Pęczarski. Geom. analityczna.	
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	
	2—3		
Ś r o d a	8—9		Dr. Langer. Chemja organiczna.
	9—10	Mag. Babczyński. Rachunek różniczkowy i integralny.	
	10—11	K. Przysański. Fizyka ogólna.	Dr. Wrzeźniowski. Anatom. porów.
	11—12	Dr. Wrzeźniowski. Zool. system.	K. Jurkiewicz. Mineralogja ogólna.
	12—1	M. Baranowski. Kosmografja.	
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	
C z w a r t e k	8—9		Dr. Langer. Chemja organiczna.
	9—10	Mag. Babczyński. Rachunek różniczkowy i integralny.	
	10—11		K. Przysański. Optyka i elektr.
	11—12	Dr. Wawnikiewicz. Chem. nieorg. o met.	M. Baranowski. Astron. sfer.
	12—1	K. Pęczarski. Geom. analityczna.	
P i a t e k	8—9		Dr. Langer. Chemja organiczna.
	9—10	K. Pęczarski. Geom. wykreślna.	
	10—11	Dr. Wawnikiewicz. Chem. nieorg. o met.	K. Jurkiewicz. Mineralogja ogólna.
	11—12	Dr. Wrzeźniowski. Zool. system.	
	12—1	Mag. Babczyński. Algebra wyższa.	
	1—2		M. Alexandrowicz. Botan. szczegól.
	2—3		
S o b o t a	9—10	Mag. Babczyński. Rachunek różniczkowy i integralny.	
	10—11	K. Przysański. Fizyka ogólna.	
	11—12	Dr. Wawnikiewicz. Chem. nieorg. o met.	
	12—1	K. Pęczarski. Geom. analityczna.	
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	

*) ułożony na zasadzie wiadomości, zawartych w Wykazie Sz. Gł. № 8 str. 32—35.

ODNIOWY
CZNO-FIZYCZNYM *)
n. 1867/8).

K u r s III	K u r s IV	Seminarjum Pedagogiczne
Dr. Zajączkowski. Mech. anal.	M. Bayer. Rach. prawdopodob.	
Dr. Frąckiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych.	M. Dudrewicz. Chemja rolnicza.	
Dr. Frąckiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych.	K. Jurkiewicz. Mineralogja opisowa.	
Mag. Alexandrowicz. Botanika szczegółowa.		
		K. Pęczarski. Ćwiczenia.
Dr. Langer. Chemja organ.		
M. Dudrewicz. Technologia chem.	M. Dudrewicz. Techn. chem.	
C. Kwietniewski. Cynematyka.		
K. Przysański. Optyka i elektryczność.		
K. Pęczarski. Zastosowania geometrii wykreślnej.		
M. Baranowski. Astron. sfer.	Dr. Kopytowski. Mech. prak.	
K. Jurkiewicz. Geognozja.	K. Jurkiewicz. Geognozja.	
M. Bayer. Teorya liczb.		
		M. Alexandrowicz. Ćwiczenia.
Dr. Langer. Chemja organ.		
Mag. Dudrewicz. Technologia chemiczna.		
Dr. Zajączkowski. Mech. anal.	M. Bayer. Rach. prawdopodob.	
Dr. Frąckiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych.	Dr. Strasburger. Histologja.	
Dr. Frąckiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych.	Dr. Strasburger. Histologja i ćwiczenia.	
Dr. Strasburger. Anatomja i fizyologja roślin.		
Dr. Langer. Chemja organ.		
Dr. Zajączkowski. Mech. anal.		
K. Przysański. Optyka i elektryczność.		
K. Pęczarski. Zastosowania geometrii wykreślnej.		
M. Baranowski. Astron. sfer.	Dr. Kopytowski. Mech. prak.	
K. Jurkiewicz. Geognozja.	K. Jurkiewicz. Geognozja.	
M. Bayer. Teorya liczb.	M. Babczyński. Fizyka matemat.	
Dr. Langer. Chemja organ.		
Dr. Wrzeźniowski. Historia naturalna wymoczków.		
Dr. Zajączkowski. Mech. anal.	M. Bayer. Rach. prawdopodob.	
Dr. Frąckiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych.	M. Dudrewicz. Chemja rolnicza.	
Dr. Frąckiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych.	K. Jurkiewicz. Mineralogja opisowa.	
Mag. Alexandrowicz. Botanika szczegółowa.		
		K. Pęczarski. Ćwiczenia.
Mag. Dudrewicz. Technologia chemiczna.	Dr. Zajączkowski. Mechanika analityczna.	
Dr. Zajączkowski. Mech. anal.	Dr. Kopytowski. Mech. prak.	
C. Kwietniewski. Cynematyka.	M. Baranowski. Astron. teoret.	
Dr. Strasburger. Histologja i ćwiczenia.	Dr. Strasburger. Histologja i ćwiczenia.	
Dr. Strasburger. Anat. i fiziol. roślin.	Dr. Strasburger. Anat. i fiziol. roślin.	
M. Bayer. Teorya liczb.	M. Babczyński. Fizyka matemat.	

Materyaty do Hist. Sz. Gł. Warsz.

ROZKŁAD TY
W WYDZIALE MATEMA
(półroczne letnie

GODNIOWY
TYCZNO-FIZYCZNYM*)
r. n. 1897/8.

Dzień	Godziny	K u r s I	K u r s II
Poniedziałek	9—10	K. Pęczarski. Geom. wykreślna.	
	10—11	K. Przystański. Fizyka ogólna. Dr. Wrzeźniowski. Anatomja porównawcza.	
	11—12	Dr. Wrzeźniowski. Zool. system.	K. Jurkiewicz. Mineralogja ogólna.
	12—1	M. Baranowski. Kosmografja.	
	1—2		M. Alexandrowicz. Botanika szczeg.
	2—3		
Wtorek	8—9		Dr. Langer. Chemja organiczna.
	9—10	K. Pęczarski. Geom. wykreślna.	
	10—11		K. Przystański. Optyka.
	11—12	Dr. Wawnikiewicz. Chemja nieorg. o met.	M. Baranowski. Astron. sfer.
	12—1	K. Pęczarski. Geom. analityczna.	
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	
2—3			
Środa	8—9		Dr. Langer. Chemja organiczna.
	9—10	Mag. Babczyński. Rachunek różniczkowy i integralny.	
	10—11	K. Przystański. Fizyka ogólna. Dr. Wrzeźniowski. Anatomja porównawcza.	
	11—12	Dr. Wrzeźniowski. Zool. system.	K. Jurkiewicz. Mineralogja ogólna.
	12—1	M. Baranowski. Kosmografja.	
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	
Czwartek	8—9		Dr. Langer. Chemja organiczna.
	9—10	Mag. Babczyński. Rachunek różniczkowy i integralny.	
	10—11		K. Przystański. Optyka.
	11—12	Dr. Wawnikiewicz. Chemja nieorg. o met.	M. Baranowski. Astron. analit.
	12—1	K. Pęczarski. Geom. wykreślna.	
	1—2		
Piątek	8—9		Dr. Langer. Chemja organiczna.
	9—10	K. Pęczarski. Geom. analityczna.	
	10—11	Dr. Wawnikiewicz. Chemja nieorg. o met.	
	11—12	Dr. Wrzeźniowski. Zool. system.	K. Jurkiewicz. Mineralogja ogólna.
	12—1	Mag. Babczyński. Algebra wyższa.	
	1—2	Dr. Wrzeźniowski. Zool. system.	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.
2—3			
Sobota	9—10	Mag. Babczyński. Rachunek różniczkowy i integralny.	
	10—11	K. Przystański. Fizyka ogólna.	
	11—12	Dr. Wawnikiewicz. Chemja nieorg. o met.	K. Jurkiewicz. Mineralogja ogólna.
	12—1	K. Pęczarski. Geom. analityczna.	
	1—2	M. Alexandrowicz. Botanika szczegól.	Dr. Wawnikiewicz. Chemja analit.

K u r s III	K u r s IV	Seminarjum Pedagogiczne
Dr. Zajączkowski. Dynamika. Dr. Zajączkowski. Dynamika. Dr. Wrzeźniowski. Anat. porów.		
Dr. Frączkiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych. Dr. Frączkiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych. K. Jurkiewicz. Mineralogja opisowa.		
Mag. Alexandrowicz. Botanika szczegółowa.		K. Pęczarski. Ćwiczenia.
Dr. Langer. Chemja organ. M. Dudrewicz. Chemja techniczna. K. Kwietniewski. Foronomja. K. Przystański. Optyka. K. Pęczarski. Zast. geom. wykr.	M. Dudrewicz. Chemja tech. K. Pęczarski. Zast. geom. wykr.	
M. Baranowski. Astron. sfer. Dr. Wrzeźniowski. Historia naturalna wycerków. K. Jurkiewicz. Geognozja. Dr. Kowalczyk. Astronomja praktyczna i Geodezja.	Dr. Kopytowski. Mech. prak.	
Dr. Trejdosiewicz. Geologia.		M. Alexandrowicz. Ćwiczenia.
Dr. Langer. Chemja organ. Mag. Dudrewicz. Chemja techniczna.		
Dr. Zajączkowski. Teor. rów. róż. Dr. Wrzeźniowski. Anat. porów. Dr. Frączkiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych. Dr. Strasburger. Histologia i Anatomja i fizylogja roślin. Dr. Frączkiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych. Dr. Strasburger. Histologia i Anatomja i fizylogja roślin. Dr. Strasburger. Ćwiczenia w anatomii i fizylogii roślin.	K. Kwietniewski. Rach. prawd.	
Dr. Langer. Chemja organ.	M. Dudrewicz. Chemja rol.	
K. Przystański. Optyka. K. Pęczarski. Zast. geom. wykr.	K. Pęczarski. Zast. geom. wykr.	
M. Baranowski. Astron. sfer.	Dr. Kopytowski. Mech. prak.	
K. Jurkiewicz. Geognozja. Dr. Kowalczyk. Astr. prak. i geodez.	K. Jurkiewicz. Geognozja. Dr. Kowalczyk. Astron. i Geodezja. M. Babczyński. Fizyka matemat.	
	M. Babczyński. Fizyka matem.	
Dr. Langer. Chemja organ. Dr. Zajączkowski. Teor. rów. róż.		
Dr. Frączkiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych. Dr. Frączkiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych. K. Jurkiewicz. Mineralogja opisowa.		
Mag. Alexandrowicz. Botanika szczegółowa.		
Dr. Trejdosiewicz. Geologia.		K. Pęczarski. Ćwiczenia.
M. Dudrewicz. Chemja techniczna. Dr. Zajączkowski. Dynamika. Dr. Zajączkowski. Dynamika. Dr. Strasburger. Anat. i fiz. roślin. Dr. Strasburger. Anat. i fiz. roślin. K. Kwietniewski. Foronomja.	M. Dudrewicz. Chemja techn. Dr. Kopytowski. Mechanika prak. Dr. Strasburger. Anat. i fiz. roślin. Dr. Strasburger. Anat. i fiz. roślin. M. Baranowski. Astron. teoret.	
Dr. Strasburger. Ćwiczenia w anatomii i fizylogii roślin.	Dr. Strasburger. Ćwiczenia w anatomii i fizylogii roślin. M. Babczyński. Fizyka matemat.	
	M. Babczyński. Fizyka matem.	

*) ułożony na zasadzie wiadomości, zawartych w Wykazie Sz. Gł. № 9 str. 14—17.

ROZKŁA
W WYDZIALE MATEMATYCZNO-FIZYCZNYM *)
(półroczne zimowe)

Dzień	Godziny	Kurs I	Kurs II
Poniedziałek	8-9	Dr. Langer. Chemja mineralna.	
	9-10		K. Pęczarski. Geom. wykresln
	10-11	K. Przystański. Fizyka ogólna.	
	11-12	M. Baranowski. Kosmografja.	
	12-1		
	1-2		M. Alexandrowicz. Botan. szcze
Wtorek	8-9	Dr. Langer. Chemja mineralna.	
	9-10		K. Pęczarski. Geom. wykresln
	10-11		K. Przystański. Nauka o elekt
	11-12		M. Baranowski. Astronomia sferycz Dr. Wawnikiewicz. Chemja analityc
	12-1	K. Pęczarski. Geometria analityczna. Dr. Wrześniowski. Zool. systematyczna.	
	1-2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	
	2-3		
Środa	8-9	Dr. Langer. Chemja mineralna.	
	9-10	M. Babczyński. Rach. róż. i cał.	M. Babczyński. Rachunek różn. i cał Dr. Wrześniowski. Anatomja porów
	10-11	K. Przystański. Fizyka ogólna.	
	11-12	M. Baranowski. Kosmografja.	K. Jurkiewicz. Mineralogja og
	12-1	Dr. Wrześniowski. Zool. system.	
	1-2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	
	2-3		
Czwartek	8-9	Dr. Langer. Chemja mineralna.	
	9-10	M. Babczyński. Rach. róż. i cał.	M. Babczyński. Rachunek różn. i cał Dr. Wrześniowski. Anatomja porów
	10-11		K. Przystański. Nauka o elekt
	11-12		M. Baranowski. Astronomia sferycz Dr. Wawnikiewicz. Chemja analityc
	12-1	K. Pęczarski. Geometria analityczna. Dr. Wrześniowski. Zool. systematyczna.	
Piątek	8-9	Dr. Langer. Chemja mineralna.	
	9-10		K. Pęczarski. Geom. wykresln
	10-11		
	11-12	M. Babczyński. Rachunek róż. i cał. Dr. Wrześniowski. Zool. systematyczna.	M. Babczyński. Rach. róż. i cał
	12-1	Dr. Wrześniowski. Zool. system.	
	1-2		M. Alexandrowicz. Botan. szcze
Sobota	8-9	Dr. Langer. Chemja mineralna.	
	9-10	Mag. Babczyński. Rachunek różniczkowy i całkowy.	
	10-11	K. Przystański. Fizyka ogólna.	
	11-12		Dr. Wawnikiewicz. Chemja analityc K. Jurkiewicz. Mineralogja ogólna.
	12-1	K. Pęczarski. Geom. analityczna.	
	1-2	M. Alexandrowicz. Botanika ogólna.	

*) ułożony na zasadzie wiadomości, zawartych w Wykazie Sz. Gł. № 10 str. 60—

ROZKŁA
W WYDZIALE MATEMATYCZNO-FIZYCZNYM *)
(półroczne zimowe)

Kurs III	Kurs IV	Seminarjum Pedagogiczne.
Dr. Zajączkowski. Teor. rów. róż.		
(M. Dudrewicz. Chemja techniczna). K. Kwietniewski. Teorya liczb.		
K. Jurkiewicz. Mineralogja specjalna. Dr. Frączkiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych.		
Dr. Frączkiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych.		
Mag. Alexandrowicz. Botanika szczegółowa.		
K. Kwietniewski. Teorya liczb. Dr. Wawnikiewicz. Chem. anal. ilość.	K. Kwietniewski. Teor. liczb.	
K. Przystański. Nauka o elektryczności. Lubiński. Technologja chemiczna.		
M. Baranowski. Astr. sfer.	Dr. Kopytowski. Mech. prak.	
Dr. Kowalczyk. Astronomia praktyczna i Geodezja. K. Jurkiewicz. Geognozja.		
		M. Alexandrowicz. Ćwicz.
Dr. Wrześniowski. Anat. por.		
M. Dudrewicz. Chemja tech.). Dr. Zajączkowski. Mech. anal.	(M. Dudrewicz. Chem. tech.)	
Dr. Frączkiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych. Dr. Strasburger. Anatomja i fizylogja roślin. Dr. Trejdosiwicz. Geologja i Geognozja.		
Dr. Frączkiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych. Dr. Strasburger. Ćwiczenia w anatomii i fizylogii roślin.		
Dr. Strasburger. Ćwiczenia w anatomii i fizylogii roślin.		K. Pęczarski. Ćwiczenia.
K. Pęczarski. Zast. geom. wykr. Dr. Wrześniowski. Anat. porów.	K. Pęczarski. Zastosowanie geo- metrii wykreslnej.	
K. Przystański. Nauka o elektryczności. Lubiński. Technologja chemiczna.		
	Dr. Kopytowski. Mech. prak.	
K. Jurkiewicz. Geognozja.	K. Jurkiewicz. Geognozja. M. Baranowski. Fizyka matemat.	
Dr. Zajączkowski. Teor. rów. róż. Dr. Wawnikiewicz. Chem. anal. ilość.		
(Mag. Dudrewicz. Chemja techniczna). K. Kwietniewski. Teorya liczb.		
Dr. Frączkiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych. K. Jurkiewicz. Mineralogja specjalna. Dr. Trejdosiwicz. Geologja i Geognozja.		
Dr. Frączkiewicz. Rachunek waryacyjny i różnic skończonych.		
Mag. Alexandrowicz. Botanika szczegółowa. Dr. Kowalczyk. Astronomia praktyczna i Geodezja.		
	K. Pęczarski. Zastosowanie geometrii wykreslnej. Lubiński. Technologja chemicz. Dr. Kopytowski. Mech. prak.	
Lubiński. Technologja chemicz. Dr. Zajączkowski. Mech. anal.	Lubiński. Technologja chemicz. Dr. Kopytowski. Mech. prak.	
Dr. Strasburger. Anatomja i fizylogja roślin.	Dr. Strasburger. Anat. i fiz. roślin. M. Baranowski. Astron. teoret.	
Dr. Strasburger. Ćwiczenia w anat. i fiziol. roślin.	Dr. Strasburger. Ćwiczenia w anat. tomii i fizylogii roślin.	
	M. Babczyński. Fizyka matemat.	
Dr. Strasburger. Ćwiczenia w anatomii i fizylogii roślin.		

